

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства Європейського Союзу,
його держав-членів та інших держав світу із застосування неподаткових
інструментів державної підтримки підприємницької діяльності***

Анотація. В аналітичній записці охарактеризовано основні категорії неподаткових стимулів, що застосовуються в закордонній практиці, проаналізовано організаційно-правову основу надання фінансової та нефінансової підтримки суб'єктам підприємницької діяльності, зокрема нормативно-правові акти і систему органів (на державному та муніципальному рівнях), наділених компетенцією у цій сфері. Виокремлено та досліджено особливості фінансових, нефінансових і гібридних стимулів, зокрема, підтримку інновацій і впровадження адміністративних спрощень. Здійснено огляд актів первинного і вторинного права Європейського Союзу та законодавства таких його держав-членів, як Німеччина, Італія, Іспанія, Австрія і Данія, а також Швейцарії, Сінгапуру та Мексики на предмет встановлення національних особливостей правового регулювання фінансової та нефінансової підтримки бізнесу, і передусім мікро-, малих та середніх підприємств.

Ключові слова: неподаткові стимули, фінансові інструменти підтримки, нефінансові інструменти підтримки, прямі субсидії, грантові програми, пільгові кредити, державні позики, державні гарантії, інфраструктурна допомога, освітньо-консультативна допомога, регуляторні та адміністративні спрощення, інноваційна підтримка підприємництва.

Зміст

Вступ.....	4
Основна частина.....	6
1. Організаційно-правова основа надання неподаткових стимулів суб'єктам підприємницької діяльності.....	6
2. Фінансові неподаткові стимули.....	10
3. Нефінансові інструменти підтримки.....	23
4. Підтримка інноваційного розвитку.....	27
5. Середньо- та довгострокові перспективи використання неподаткових стимулів із метою підтримки ММСП у світі (сканування горизонтів).....	31
Висновки	35

Вступ

Збройна агресія та ведення бойових дій на території України спричинили безпрецедентні наслідки для національної економіки, що супроводжуються руйнуванням виробничих потужностей, порушенням логістичних ланцюгів та погіршенням умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності усіх форм власності. У таких складних умовах забезпечення життєздатності українського бізнесу постає одним із пріоритетних завдань держави, оскільки приватний сектор залишається важливим джерелом наповнення державного бюджету, забезпечення зайнятості населення та підтримки соціальної стабільності.

З огляду на зазначене, особливої актуальності набуває розробка та впровадження обґрунтованої й ефективної державної стратегії підтримки підприємництва, спрямованої на створення сприятливого економічного та регуляторного середовища для його організації та ведення¹. Однією з фундаментальних складових такої стратегії може стати формування комплексної системи неподаткових інструментів державної підтримки та стимулювання. Це дозволить державі здійснювати цільову підтримку пріоритетних галузей економіки, активізувати інноваційну діяльність і технологічне оновлення, забезпечити стійкість малого та середнього підприємництва до внутрішніх і зовнішніх викликів.

До основних категорій неподаткових стимулів підприємницької діяльності, що застосовуються в міжнародній та, зокрема, європейській практиці, відносять такі.

По-перше, організаційно-правові інструменти, що у сукупності становлять «каркас» державної підтримки й включають систему нормативно-правових та організаційних заходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для ведення бізнесу. Організаційна (інституційна) підтримка передбачає передусім створення системи спеціалізованих державних та муніципальних органів, таких як агентства регіонального розвитку або центри підтримки підприємництва, що здійснюють функції своєрідних посередників (медіаторів) між владою та бізнесом, забезпечуючи представництво інтересів суб'єктів підприємницької діяльності у процесі розробки економічної політики.

По-друге, пряме фінансування з державного бюджету. Пряме державне фінансування здійснюється переважно у формі надання субсидій, грантів, державних гарантій, а також через пільгове кредитування. Зокрема, прямі субсидії та грантові програми є інструментами державної підтримки, що передбачають надання безповоротної фінансової допомоги цільового характеру. Інструменти безповоротної фінансової допомоги у формі пільгових кредитів, позик та державних гарантій спрямовані на забезпечення доступу суб'єктів підприємництва до інвестиційного та оборотного капіталу.

По-третє, інфраструктурна, освітньо-консультативна й технічна допомога полягає у створенні державою комплексної системи нефінансового сприяння,

¹ Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2(100). С. 3–11. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11)

спрямованої на подолання структурних та інформаційних бар'єрів розвитку бізнесу².

По-четверте, адміністративні інструменти державної підтримки суб'єктів підприємництва, що реалізуються через державну політику системної дерегуляції та передбачають оптимізацію дозвільної системи і скорочення переліку видів діяльності, що підлягають ліцензуванню. Ключовими інструментами адміністративного спрощення є запровадження принципу «єдиного вікна» та цифровізація державних послуг, що дозволяє суб'єктам підприємництва здійснювати реєстраційні й дозвільні процедури дистанційно, прозоро та у стислі терміни, знижуючи при цьому бюрократичні бар'єри і корупційні ризики.

По-п'яте, інноваційна підтримка підприємництва, що є одним із найскладніших, але водночас і найефективніших неподаткових стимулів економічного розвитку, оскільки вона пов'язана з високою доданою вартістю продуктів і спрямована на технологічну модернізацію економіки³.

Як свідчить наведений аналіз, основні категорії неподаткових інструментів підтримки можуть мати фінансовий, нефінансовий або гібридний характер та поширювати свою дію на різні цільові групи суб'єктів підприємницької діяльності. У нинішніх умовах особливо важливим є застосування неподаткових інструментів підтримки мікро-, малого та середнього підприємництва (далі – ММСП).

Водночас використання зазначених неподаткових інструментів стимулювання економічного розвитку потребує суворого дотримання принципів прозорості та узгодженості з політикою захисту економічної конкуренції, а також врахування міжнародних зобов'язань України, передусім євроінтеграційних. Ця аналітична записка присвячена дослідженню закордонного досвіду застосування таких механізмів із метою адаптації кращих практик до сучасних національних реалій.

² Томнюк Т.Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. № 16. С. 527–233.

³ Осьмак Д.І., Кушал І.М. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. № 4 (280). С. 36-40.

Основна частина

1. Організаційно-правова основа надання неподаткових стимулів суб'єктам підприємницької діяльності.

Міжнародна та національна практика застосування неподаткових інструментів державної підтримки підприємницької діяльності у кожній державі має свої особливості, що склалися під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та обраного напрямку розвитку країни. Відповідно у кожній державі сформовані власні пріоритети та напрями неподаткового стимулювання економічного розвитку⁴.

Особливістю неподаткової підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в державах-членах Європейського Союзу є те, що регулювання відповідних процесів відбувається одночасно як на національному, так і на наднаціональному (загальносоюзному) рівнях. Так, правова база неподаткової підтримки суб'єктів підприємництва на рівні *Європейського Союзу* (далі – ЄС, Союз) – це розгалужена й багаторівнева система, що передусім базується на установчих договорах ЄС та деталізується через численні законодавчі і незаконодавчі акти.

Установчі договори Союзу, зокрема положення статей 107 і 108 *Договору про функціонування ЄС*, визначають загальні засади надання державної допомоги суб'єктам підприємницької діяльності за умов, що така допомога є сумісною із правилами внутрішнього ринку ЄС та не спотворює конкуренцію⁵.

Система вторинного законодавства ЄС щодо підтримки суб'єктів підприємницької діяльності (у тому числі ММСП) ґрунтується на поєднанні стратегічних програмних документів та актів секторального характеру, реалізація яких фінансується за рахунок видатків спільного бюджету Союзу. Зокрема, *Програма досліджень та інновацій «Горизонт Європа» на 2021–2027 роки*, затверджена Регламентом (ЄС) 2021/695 Європейського Парламенту та Ради від 28 квітня 2021 року про створення Програми «Горизонт Європа» – рамкової програми з досліджень та інновацій, що встановлює правила участі та розповсюдження та скасовує Регламент (ЄС) № 1290/2013 і (ЄС) № 1291/2013⁶, визначає правила участі суб'єктів підприємництва в цій Програмі, зокрема категорії учасників (у тому числі ММСП), умови прийнятності та правила подання заявок на участь, критерії відбору проєктів і процедури укладення

⁴ Осьмак Д. І., Кушал І. М. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. № 4 (280). С. 36-40.

⁵ Більш детально ці питання були проаналізовані в Інформаційній довідці щодо процедур надання державної допомоги в ЄС: загальні блокові винятки (GBER) (переговорний розділ 8. Конкурентна політика). *Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України*. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/industry_policy/inform_references-indst/75918.html; та Інформаційній довідці щодо права державної допомоги: особливості та послуги, що становлять загальний економічний інтерес держави (переговорний розділ 8 «Конкурентна політика»). *Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України*. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/industry_policy/inform_references-indst/75918.html

⁶ Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R0695>

грантових угод тощо. Імплементація Програми «Горизонт Європа» забезпечується іншою Спеціальною програмою, затвердженою Рішенням Ради (ЄС) 2021/764 про запровадження Специфічної програми з реалізації «Горизонт Європа» – рамкової програми з досліджень та інновацій та скасування Рішення 2013/743/ЄС⁷, що встановлює порядок використання бюджетних асигнувань у межах обох цих програм.

Ще одним важливим стратегічним документом, спрямованим на юридичне забезпечення підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в межах ЄС, є *Програма InvestEU*, затверджена Регламентом (ЄС) 2021/523 Європейського Парламенту та Ради від 24 березня 2021 року про створення програми InvestEU та внесення змін до Регламенту (ЄС) 2015/1017⁸. Програма InvestEU є інструментом ЄС із надання бюджетних гарантій для стимулювання державних і приватних інвестицій, вона визначає умови і механізми доступу відповідних суб'єктів до фінансування, зокрема через Європейський інвестиційний банк та Європейський інвестиційний фонд. Примітно, що одним із чотирьох основних напрямів її охоплення визначено саме підтримку ММСП.

Також безпосередньо малого та середнього бізнесу (далі – МСП) стосується *Стратегія щодо малих і середніх підприємств для сталого та цифрового розвитку Європи* (Повідомлення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Соціально-економічного комітету та Комітету регіонів)⁹. Стратегія визначає пріоритети політики ЄС, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності МСП шляхом забезпечення переходу до сталої, кліматично нейтральної та цифрової економіки. Серед неподаткових стимулів документ зосереджується на спрощенні регуляторного середовища та розширенні доступу МСП до фінансових ресурсів, посиленні їх економічної стійкості й повноцінній інтеграції у внутрішній ринок ЄС, а також на підтримці участі МСП у транснаціональних виробничих та інноваційних процесах у межах ЄС.

Крім того, в ЄС сформовано комплексну організаційну систему, яка складається із фінансових установ, виконавчих агентств та мережових структур, що забезпечують реалізацію неподаткових стимулів через механізми прямого і непрямого фінансування та розподілу ризиків на наднаціональному рівні. Центральну роль у цій системі відіграють Європейський інвестиційний банк

⁷ Council Decision (EU) 2021/764 of 10 May 2021 establishing the Specific Programme implementing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, and repealing Decision 2013/743/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32021D0764>

⁸ Regulation (EU) 2021/523 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 establishing the InvestEU Programme and amending Regulation (EU) 2015/1017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R0523>

⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions An SME Strategy for a Sustainable and Digital Europe. COM/2020/103 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0103>

(далі – ЄІБ)¹⁰ та Європейський інвестиційний фонд (далі – ЄІФ)¹¹. Якщо ЄІБ виступає головною фінансовою установою Союзу, що забезпечує довгострокове фінансування стратегічних проєктів у межах галузевих політик ЄС, то ЄІФ як спеціалізована установа ЄІБ здійснює опосередковану підтримку суб'єктів підприємницької діяльності шляхом фінансового посередництва. Фонд не здійснює прямого кредитування, а делегує ресурси через мережу акредитованих фінансових інституцій (комерційних банків, венчурних та гарантійних фондів), надаючи їм портфельні гарантії та інвестиції у капітал. Така багаторівнева структура дозволяє трансформувати бюджетні ресурси ЄС у пільгові кредити та інвестиційні продукти, мінімізуючи кредитні ризики для приватного сектору та розширюючи фінансову спроможність ММСП.

До органів ЄС, уповноважених адмініструвати пряму фінансову підтримку (гранти) та надавати консультаційні послуги суб'єктам підприємницької діяльності, належать, зокрема: *Європейське виконавче агентство з питань функціонування Європейської інноваційної ради та малих і середніх підприємств* (англ. European Innovation Council and Small and Medium-sized Enterprises Executive Agency, далі – EISMEA)¹² – структура у складі Європейської Комісії, створена для управління програмами Союзу у сфері інновацій і конкурентоспроможності підприємств; *Європейська інноваційна рада* (англ. European Innovation Council, далі – EIC)¹³ як спеціалізована структура, що забезпечує виявлення та супровід технологічних інновацій із високим потенціалом масштабування шляхом надання співфінансування стартапам і високотехнологічним підприємствам на всіх етапах інноваційного циклу – від розробки прототипу продукту до його комерціалізації та виходу на ринок.

Функціональний склад організаційної системи підтримки суб'єктів ММСП на наднаціональному рівні доповнюється діяльністю *Європейської мережі підприємництва* (англ. Enterprise Europe Network, далі – EEN)¹⁴ – найбільшої транскордонної мережі, що забезпечує надання комплексу нефінансових стимулів та інформаційно-консультаційної підтримки (зокрема, через механізми пошуку стратегічних партнерів, сприяння транскордонній кооперації та надання експертних роз'яснень щодо процедур доступу до рамкових програм фінансування у межах ЄС).

Натомість у *Німеччині* законодавче регулювання неподаткових стимулів підприємництва має досить складний та ієрархічний характер, що зумовлено федеративним державним устроєм. Конституційною основою для всіх програм

¹⁰ Стаття 308 ДФЄС встановлює правосуб'єктність ЄІБ та порядок його заснування, стаття 309 ДФЄС визначає завдання ЄІБ щодо сприяння збалансованому та сталому розвитку внутрішнього ринку шляхом надання позик та гарантій; Протокол (№ 5) до Договорів про ЄС і ДФЄС «Про Статут Європейського інвестиційного банку» – встановлює організацію, правові засади діяльності, функції, структуру управління та повноваження ЄІБ як фінансового інструмента ЄС. Statute of the European Investment Bank and other provisions relating to the European Investment Bank. URL: https://www.eib.org/files/publications/general/statute/eib_statute_2020_03_01_en.pdf

¹¹ Statutes of the European Investment Fund. URL: https://www.eif.org/files/records/EIF_Statute.pdf

¹² European Innovation Council and SMEs Executive Agency (EISMEA). An official website of the European Commission. URL: https://eisma.ec.europa.eu/index_en

¹³ European Commission. European Innovation Council. URL: https://eic.ec.europa.eu/index_en

¹⁴ Enterprise Europe Network. An official website of the European Union. URL: <https://een.ec.europa.eu/>

державного фінансування є Основний закон Німеччини¹⁵ (статті 104a, 104b), в якому врегульовано порядок надання державної допомоги. Стаття 91a Основного закону Німеччини присвячена регулюванню допомоги, що надається на рівні федеральних земель. Крім того, у § 23 та § 44 Федерального бюджетного кодексу¹⁶ встановлено умови, за яких держава може надавати гранти чи субсидії. Регулювання конкретних програм підтримки бізнесу здійснюється на підставі Закону про фінансування інвестицій, що забезпечують майбутнє¹⁷ (так званий Закон про майбутнє фінансування, нім. Zukunftsfinanzierungsgesetz, далі – ZuFinG), який, серед іншого, встановлює юридичні механізми, покликані полегшити доступ ММСП до ринку капіталу.

Щорічні бюджетні акти – закони про федеральний бюджет¹⁸ та бюджети земель (наприклад, Баварії¹⁹) – визначають обсяг асигнувань, що виділяються на різні програми підтримки та передбачають можливість отримання субсидій і грантів. Зокрема, Законом про спільне завдання «Поліпшення регіональної економічної структури»²⁰ (статті 1–5) визначається впровадження так званого «Координаційного плану» розвитку регіонів²¹ (нім. Koordinierungsrahmen) та конкретні умови його реалізації й обсяги фінансування.

Державне фінансування у формі субсидій та грантів надається через федеральні міністерства й банки розвитку, зокрема Федеральне міністерство економіки і захисту клімату (нім. Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, далі – BMWK) через структуру, що функціонує у його складі, – Федеральне відомство економіки та експортного контролю (нім. Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle, далі – BAFA), що є відповідальним за реалізацію програм для ММСП з метою посилення їх конкурентоспроможності. Важливе місце у цій системі посідає також Німецький державний банк розвитку²² (нім. Kreditanstalt für Wiederaufbau, далі – KfW), правовий статус і повноваження якого врегульовані Законом про KfW²³.

В *Австрії* система неподаткових стимулів для суб'єктів підприємницької діяльності (зокрема, ММСП) є багатокомпонентною і спирається на сукупність правових актів, що закріплюють повноваження основних інституцій розвитку та окремі інструменти підтримки за галузевим принципом. Так, у сфері інновацій і технологічного розвитку провідною установою, на яку покладаються відповідні повноваження, є Австрійське товариство з фінансування промислових досліджень та розробок (нім. Österreichische Forschungsförderungsgesellschaft,

¹⁵ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>

¹⁶ Bundeshaushaltsordnung (BHO). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bho/BJNR012840969.html>

¹⁷ Gesetz zur Finanzierung von zukunftssichernden Investitionen (Zukunftsfinanzierungsgesetz – ZuFinG) Vom 11. Dezember 2023. URL: <https://www.recht.bund.de/bgb/1/2023/354/VO.html>

¹⁸ Gesetz über die Feststellung des Bundeshaushaltsplans für das Haushaltsjahr 2025 (Haushaltsgesetz 2025 - HG 2025). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/hg_2025/BJNR0E80A0025.html

¹⁹ Gesetz über die Feststellung des Haushaltsplans des Freistaates Bayern für die Haushaltsjahre 2024 und 2025 (Haushaltsgesetz 2024/2025 – HG 2024/2025) Vom 21. Juni 2024 (GVBl. S. 114) BayRS 630-2-26-F. URL: https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayHG2024_2025/true

²⁰ Gesetz über die Gemeinschaftsaufgabe "Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur". URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/wistruktg/>

²¹ Koordinierungsrahmen der Gemeinschaftsaufgabe. URL: <https://share.google/0WFZy1KARsm8cWtIB>

²² Kreditanstalt für Wiederaufbau. URL: <https://www.kfw.de/%C3%9Cber-die-KfW/>

²³ Gesetz über die Kreditanstalt für Wiederaufbau. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/kredanstwiag/BJNR701230948.html>

далі – FFG), завданням якого визначено сприяння дослідженням, технологічному розвитку та інноваціям в інтересах Австрії. FFG створено й функціонує на підставі Федерального закону про створення Австрійського товариства з обмеженою відповідальністю з фінансування промислових досліджень та розробок²⁴ (нім. *Forschungsförderungsgesellschaftsgesetz*, далі – FFGG).

У сфері бізнес-орієнтованого економічного розвитку та фінансових інструментів підтримки підприємств провідною установою є Федеральний банк розвитку Австрійської Республіки (нім. *Austria Wirtschaftsservice*, далі – AWS), створений на підставі Федерального закону Австрії про господарські послуги²⁵.

Серед країн інших регіонів світу цікавим є досвід *Сінгапуру*, адже ця держава за відносно короткий період часу продемонструвала приголомшливий успіх економічному розвитку навіть порівняно з іншими розвиненими країнами світу. Єдиного нормативно-правового акта, який регламентує механізми надання державної підтримки бізнесу, зокрема ММСП, у Сінгапурі немає. Більшість програм державної підтримки адмініструються через відповідні урядові механізми або через Раду з питань підприємництва (далі – Enterprise Singapore), створену при Міністерстві торгівлі та промисловості, тому такі програми підтримки фактично залежать від бюджетних рішень уряду.

Enterprise Singapore є національним органом зі стандартів та акредитації, що підтримує розвиток підприємництва з метою розширення можливостей, впровадження інновацій та виходу на глобальний рівень. Відповідно до Закону про Раду з питань підприємництва Сінгапуру Enterprise Singapore має низку повноважень у сфері розвитку підприємництва, а саме: покращення навичок, можливостей та ресурсів підприємств, розміщених у Сінгапурі та інших країнах; надання технічних і консультаційних послуг; полегшення доступу підприємств до департаментів уряду та інших органів державної влади, або до іноземного уряду чи інших іноземних органів влади; організація та участь у торговельних виставках і ярмарках; сприяння взаємодії між підприємствами, розміщеними в Сінгапурі, а також між національними та іноземними підприємствами, асоціаціями й агентствами. Крім того, одним із повноважень Enterprise Singapore є створення та керівництво будь-якою програмою чи схемою фінансування, що охоплюються його компетенцією²⁶.

2. Фінансові неподаткові стимули.

Базовою складовою системи фінансових неподаткових стимулів є механізми спрощеного доступу суб'єктів підприємницької діяльності до фінансових ресурсів, спрямовані на подолання певних ринкових недоліків у сфері кредитування та інвестування. На відміну від податкових преференцій, які реалізуються через зменшення податкових зобов'язань, фінансові неподаткові стимули передбачають активний державний вплив на вартість і доступність

²⁴ *Forschungsförderungsgesellschaftsgesetz*. Website of the Federal Chancellery of Austria. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003449>

²⁵ *Gesamte Rechtsvorschrift für Austria Wirtschaftsservice-Gesetz*. Website of the Federal Chancellery of Austria. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002153>

²⁶ Enterprise Singapore Board Act 2018. *Singapore Statutes Online*. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/ESBA2018?ProvIds=P11-#pr1->

капіталу шляхом перерозподілу бюджетних коштів чи надання державних гарантій. Юридична та економічна природа цих механізмів полягає у зниженні фінансових бар'єрів для входження на ринок та розширення діяльності ММСП, що забезпечується через інструменти часткового відшкодування відсоткових ставок, мікрокредитування та створення спеціалізованих фондів гарантування.

У сучасній міжнародній практиці спостерігається тенденція до трансформації підходів до стимулювання: на відміну від прямого бюджетного фінансування, держави часто надають перевагу кредитним гарантіям і пільговим позикам, оскільки це дозволяє залучити в економіку значно більше приватного капіталу (так званий ефект масштабування, що розкривається у можливості розширити обсяг підтримки без пропорційного збільшення бюджетних витрат). Такий підхід трансформує роль держави (або міждержавного об'єднання, якщо йдеться про ЄС) із безпосереднього донора у «модератора» ринкових процесів, де бюджетні кошти використовуються як важіль для стимулювання банківського сектору до фінансування сегментів економіки з високими показниками ризику. Гранти ж зберігаються переважно для стартапів та проєктів із високим екологічним чи науковим потенціалом, де ринкові механізми фінансування є малоефективними через високий ступінь невизначеності їх результатів.

В ЄС система спрощеного доступу ММСП до фінансових ресурсів базується на поєднанні прямих та опосередкованих фінансових інструментів. Найбільш поширеними серед них є *кредитні гарантії*, що реалізуються, зокрема, через ЄІФ у межах програм Союзу, зокрема InvestEU. Зазначений інструмент передбачає прийняття на себе державою або відповідним органом ЄС частини кредитного ризику, внаслідок чого забезпечується гарантування повернення банківській установі визначеної частки кредитних коштів, як правило, в обсязі від 50 % до 80 %, у разі невиконання зобов'язань позичальником. Застосування кредитних гарантій сприяє розширенню доступу ММСП до банківського фінансування, у тому числі за відсутності достатнього забезпечення, а також створює умови для надання кредитів на більш сприятливих фінансових умовах.

Пільгове кредитування та позики в ЄС реалізуються переважно через національні банки розвитку (наприклад, такі, як KfW у Німеччині), що здійснюють відповідні операції за рахунок рефінансування, наданого ЄІБ. Зазначений механізм передбачає надання фінансових ресурсів на умовах, що є більш сприятливими порівняно з ринковими, зокрема шляхом застосування знижених відсоткових ставок та / або встановлення тривалих пільгових періодів погашення основної суми боргу. Такі фінансові інструменти спрямовуються переважно на підтримку проєктів у сферах цифровізації, підвищення енергоефективності та здійснення зеленого переходу.

Попри загальну орієнтацію ЄС на розширення застосування поворотних фінансових інструментів, *прямі гранти та субсидії* в системі фінансової підтримки Союзу зберігають істотне значення, але переважно для наукомістких та інноваційно орієнтованих ММСП. Надання таких форм підтримки здійснюється, зокрема, у межах програми «Горизонт Європа», яка спрямована на

фінансування досліджень та розроблення інноваційних продуктів²⁷, а також програми «Єдиний ринок», що передбачає виділення грантів на підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва, сприяння їх виходу на нові ринки та розвиток професійних компетенцій персоналу²⁸. Субсидії, своєю чергою, нерідко реалізуються у формі цільових ваучерів, зокрема на отримання консультаційних послуг, здійснення патентування або проведення енергетичного аудиту²⁹.

Інструменти експортно-кредитної підтримки, що застосовуються в ЄС, спрямовані на сприяння виходу ММСП на зовнішні ринки та передбачають використання механізмів страхування експортних ризиків і передекспортного фінансування. Зокрема, страхування дебіторської заборгованості забезпечує захист суб'єктів господарювання від ризику невиконання платіжних зобов'язань іноземними контрагентами, тоді як експортні гарантії створюють умови для залучення обігових коштів з метою належного виконання експортних контрактів³⁰.

Поряд із цими заходами, у системі фінансової підтримки ММСП застосовуються програми *співфінансування*, які передбачають поєднання грантових коштів ЄС із кредитним фінансуванням комерційних банків або інвестиціями приватних фондів. Грантова складова таких програм спрямовується переважно на покриття найбільш ризикових елементів проєкту або надання технічної допомоги, що, своєю чергою, підвищує інвестиційну привабливість відповідних проєктів для приватних фінансових установ та інвесторів³¹.

Система фінансової підтримки підприємництва у *Німеччині* базується на поєднанні інструментів субсидіювання, пільгового кредитування та часткового списання боргових зобов'язань. Основним інструментом підтримки є надання спеціалізованих позик під відсоткові ставки, що є значно нижчими за середньоринкові. Зокрема, у межах Програми початкового капіталу для створення підприємства (англ. European Recovery Program, далі – ERP), спрямованої на фінансування стартапів³² та проєктів, метою яких є забезпечення енергоефективності, держава через банківські установи здійснює

²⁷ Horizon Europe. Research and innovation funding programme until 2027. An official website of the European Commission. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

²⁸ Single Market Programme: Support to businesses. Strengthening the competitiveness and sustainability of small and medium-sized enterprises (SMEs). An official website of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/single-market-programme/overview/support-businesses_en

²⁹ Ideas Powered for Business SME Fund - Intellectual property vouchers. Digital Skills & Jobs Platform. An official website of the European Union. URL: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en>

³⁰ European Commission and EIB Group pave the way for new €300 million export credit guarantee facility to support exports by European companies to Ukraine. Delegation of the European Union to Ukraine. An official website of the European Union. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/european-commission-and-eib-group-pave-way-new-%E2%82%AC300-million-export-credit-guarantee-facility-support_en

³¹ Can InvestEU financing be combined with EU grants? InvestEU Fund. An official website of the European Union. URL: https://investeu.europa.eu/investeu-programme/investeu-fund/frequently-asked-questions-about-investeu-fund_en

³² Unternehmerkapital «ERP-Kapital für Gründung». URL: <https://www.deutschland-startet.de/finanzierung/forderkredite/#:~:text=Mit%20dem%20ERP%20Gr%C3%BCnderkredit%20E2%80%93%20Universell%20werden%20Existenzgr%C3%BCnder%2C,noch%20keine%205%20Jahre%20am%20Markt%20bestehen>

рефінансування кредитних ліній, що дозволяє суб'єктам господарювання залучати капітал на умовах, недоступних у комерційному банківському секторі.

Особливе місце в системі фінансових стимулів, що застосовуються до ММСП у Німеччині, посідають кредитні інструменти з інтегрованим механізмом субсидії на погашення (нім. Tilgungszuschuss). Цей інструмент функціонує на засадах цільового стимулювання, де обсяг кінцевого фінансового зобов'язання позичальника перебуває у прямій залежності від його залучення до реалізації федеральної політики з підвищення енерго- та ресурсоефективності. Ключовим суб'єктом реалізації цієї політики є KfW³³, який може застосовувати механізм кредитування з частковим списанням боргових зобов'язань. Процедура реалізації списання полягає у тому, що суб'єкт господарювання залучає кредитні кошти в повному обсязі для виконання робіт з енергомодернізації або будівництва. Після завершення проекту та підтвердження досягнутого класу енергоефективності, KfW здійснює списання частини основного боргу (тіла кредиту). За своєю юридичною природою таке списання є безповоротною державною субсидією, що суттєво знижує фактичну вартість інвестиційного проекту для підприємства. Коефіцієнт списання боргу є динамічним і визначається рівнем відповідності об'єкта стандартам «Енергоефективного будинку» (нім. Effizienzhaus). Зокрема, у межах спеціалізованих програм (наприклад, KfW 261³⁴) розмір субсидії на погашення варіюється від 5 % до 45 % від загальної суми кредиту, залежно від ступеня перевищення встановлених нормативних вимог щодо Effizienzhaus. Механізм компенсації за енергоефективні заходи (CO₂-Bonus) також передбачає можливість отримання додаткових 5 %–10 % за проекти декарбонізації (згідно з пунктом 2.5.3 згаданого вище Координаційного плану GRW). Цей механізм поширюється, наприклад, на заміну старих моторів, насосів, встановлення систем рекуперації тепла, та передбачає можливість отримання субсидії у розмірі до 2500 євро за тону CO₂ на рік для ММСП.

Окремими напрямками є фінансова підтримка стартапів та стимулювання приватних інвестицій у діяльність ММСП, що зазвичай здійснюється у формі співфінансування, мікрокредитування або надання інвестиційних грантів і регіональних субсидій. Зокрема, Програма «Мій мікрокредит» від Фонду мікрокредитування Німеччини спрямована на забезпечення фінансовим ресурсом мікро- та малих підприємств, а також самозайнятих осіб, які не відповідають стандартним критеріям банків щодо заставного забезпечення. Програма передбачає надання позик обсягом до 25 000 євро, фокусуючись на доступності капіталу для вразливих категорій бізнесу³⁵.

Державний механізм залучення приватних інвестицій в інноваційні компанії, визначений у Програмі стимулювання приватних інвестицій INVEST,

³³ Kreditanstalt für Wiederaufbau. URL: <https://www.kfw.de/%C3%9Cber-die-KfW/>

³⁴ Das Wichtigste in Kürze: Website KF. URL: [https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Privatpersonen/Bestehende-Immobilie/F%C3%B6rderprodukte/Bundesf%C3%B6rderung-f%C3%BCr-effiziente-Geb%C3%A4ude-Wohngeb%C3%A4ude-Kredit-\(261-262\)/#:~:text=Haben%20Sie%20noch%20Fragen?](https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Privatpersonen/Bestehende-Immobilie/F%C3%B6rderprodukte/Bundesf%C3%B6rderung-f%C3%BCr-effiziente-Geb%C3%A4ude-Wohngeb%C3%A4ude-Kredit-(261-262)/#:~:text=Haben%20Sie%20noch%20Fragen?)

³⁵ Mikrokreditfonds Deutschland - Mein Mikrokredit. URL:

<https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Artikel/Mittelstand/gruendungsfinanzierung-mikrokreditfonds.html>

передбачає надання інвесторам гранту (так званої дотації на венчурний капітал, нім. Zuschuss für Wagniskapital) у розмірі 15 % від вартості придбаних акцій (при мінімальному обсязі вкладень 10 000 євро), що знижує інвестиційні ризики та стимулює надходження капіталу в «молоді» технологічні компанії³⁶. Зрештою, прикладом регіонального субсидіювання є Програма «Бонус за започаткування бізнесу плюс» (нім. GründungsBONUS plus), що адмініструється структурними підрозділами Інвестиційного банку Берліна та надає стартапам гранти до 50 000 євро. Фінансування покриває до 50 % операційних витрат, включаючи оренду, оплату праці, маркетинг, ІТ-інфраструктуру та захист інтелектуальної власності (патентування)³⁷.

Крім того, серед інструментів безповоротної фінансової допомоги досить поширеними у Німеччині є державні гарантії (нім. Bürgschaften), що надаються компаніям, які мають перспективні та рентабельні бізнес-плани, але відчувають дефіцит заставного майна. Правовою основою цього механізму є § 39 Бюджетного кодексу Німеччини³⁸, що на федеральному рівні дозволяє уряду брати на себе поручительство. Відповідні положення деталізуються у підзаконних нормативно-правових актах та законодавстві земель³⁹, наприклад, у Баварії – це стаття 39 («Гарантії, кредитні зобов'язання, витрати, що фінансуються за рахунок кредитів») Бюджетного кодексу⁴⁰.

У Німеччині функціонує трирівнева система гарантування: регіональні гарантійні банки (для сум до 2 млн євро), державні банки розвитку та масштабні федеральні програми (для проектів від 20 млн євро у структурно слабких регіонах)⁴¹. Стандартний механізм розподілу ризиків передбачає покриття державою до 80 % суми дефолту, тоді як кредитна установа зобов'язана утримувати не менше 20 % ризику на власному балансі, що визначається відповідними угодами про контр-гарантії (нім. Rückbürgschaftserklärungen)⁴².

Найбільш поширеними механізмами забезпечення доступу ММСП до фінансових ресурсів в *Австрії* є поєднання пільгового боргового фінансування, програмних інструментів розвитку, а також державних гарантій у міжнародній торгівлі. Показовим інструментом є пільгові кредити за Програмою європейського відновлення, які адмініструються через Федеральний банк розвитку Австрійської Республіки (AWS) як частина системи економічного

³⁶ NVEST – Zuschuss für Wagniskapital. URL:

https://www.bafa.de/DE/Wirtschaft/Beratung_Finanzierung/Invest/invest_node.html

³⁷ GründungsBONUS Plus - das Förderprogramm für innovative und nachhaltige Existenzgründungen und Start-ups in Berlin. URL: <https://www.ibb-business-team.de/gruendungsbonus-plus/>

³⁸ § 39 Gewährleistungen, Kreditzusagen: Bundeshaushaltsordnung (BHO). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bho/_39.html

³⁹ Allgemeine Verwaltungsvorschriften zur Bundeshaushaltsordnung (VV-BHO). URL:

[https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_14032001_DokNr20110981762.htm#:~:text=Allgemeine%20Verwaltungsvorschriften%20zur%20Bundeshaushaltsordnung%20\(VV%20DBHO\)](https://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_14032001_DokNr20110981762.htm#:~:text=Allgemeine%20Verwaltungsvorschriften%20zur%20Bundeshaushaltsordnung%20(VV%20DBHO))

⁴⁰ Art. 39 Gewährleistungen, Kreditzusagen, kreditfinanzierte Ausgaben: Haushaltsordnung des Freistaates Bayern (Bayerische Haushaltsordnung – BayHO) Vom 8. Dezember 1971 (BayRS IV S. 664) BayRS 630-1-F. URL:

<https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayHO-G3>

⁴¹ Rückbürgschaften des Bundes und der Länder. URL:

<https://www.foerderdatenbank.de/FDB/Content/DE/Foerderprogramm/Bund/VDB/rueckbuergschaften-laender-bund.html>

⁴² Staatliche Rückbürgschaften und garantien. URL: <https://vdb.ermoeglicher.de/de/ueber-uns/service-downloads/staatliche-rueckbuergschaften/>

стимулювання. У парламентських звітах за підсумками 2024 року вказано, що в межах цієї Програми у 2024 році було підтримано 502 підприємницькі проекти кредитними зобов'язаннями за допомогою AWS на суму 241,2 млн євро. Окрім цього, зазначено, що діяльність Програми європейського відновлення під контролем AWS допомогла створити 750 нових, та зберегти 9823 робочих місця⁴³.

У частині експортно-кредитної підтримки та гарантій ключовим є державний інструментарій, закріплений у Законі про AusfFG⁴⁴. Міністерство фінансів прямо визначає, що за цим Законом австрійським компаніям надаються експортні та інвестиційні гарантії (включно з гарантіями, що полегшують фінансування експортних транзакцій та інвестицій за кордоном). У підсумковому звіті ОєКВ зазначено, що обсяг фінансування за програмою експортної підтримки у 2024 році зріс і досяг 20,364 млрд євро (порівняно з 20,091 млрд євро у 2023 році)⁴⁵.

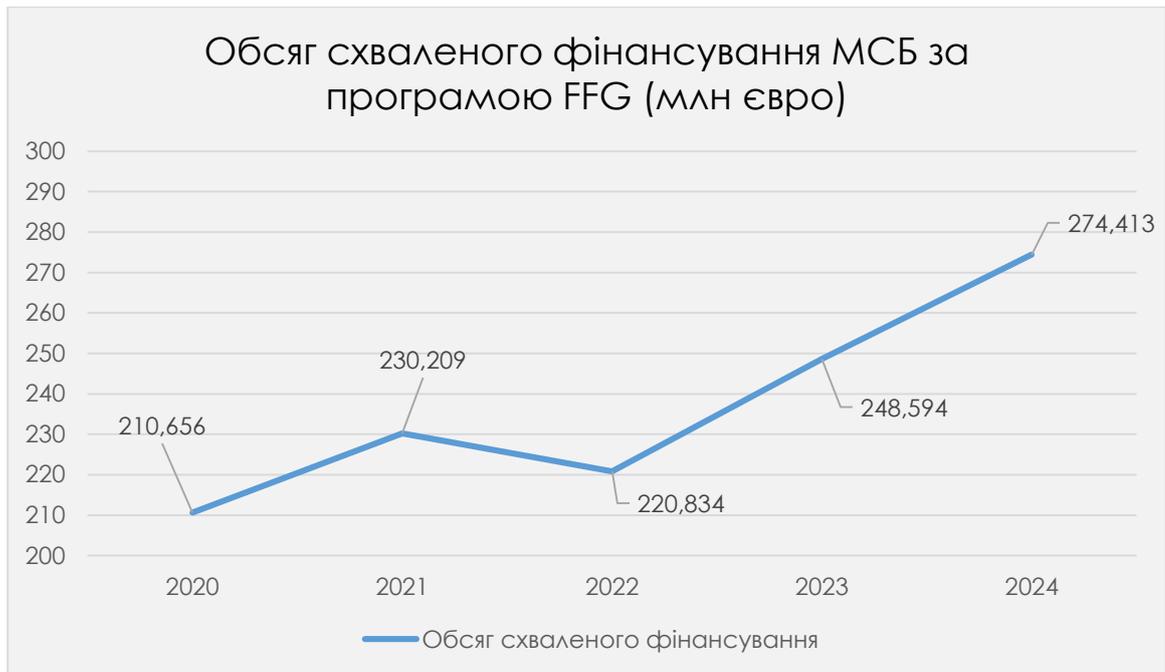
Значна частина фінансової підтримки ММСП розподіляється через FFG, яке спільно управляється Федеральним міністерством інновацій, мобільності та інфраструктури та Федеральним міністерством економіки, енергетики та туризму. Як постачальник послуг із фінансування, FFG також діє від імені інших національних та міжнародних установ. Робота FFG організована як системний процес відбору й супроводу проєктів. Заявники подають проєктні пропозиції у межах відповідних програм чи конкурсів, після чого відбувається експертне оцінювання, прийняття рішення щодо підтримки, укладення договорів і подальший контроль виконання, включно з перевіркою результатів і цільового використання коштів. Таким чином, FFG виконує не лише функцію суб'єкта, що розподіляє фінансування, а й інституції, яка забезпечує процедурну дисципліну програм фінансування, їх реалізацію та підзвітність.

Загальні об'єми витрат на підтримку МСБ відповідно до річних звітів відображені на Рис. 1.

⁴³ Jahresbericht des ERP-Fonds 2024 zeigt Rückgang der Kreditvergabe in Phase der Konjunkturschwäche. *Website of the Parliament of Austria*. URL: https://www.parlament.gv.at/aktuelles/pk/jahr_2025/pk0734?

⁴⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Ausfuhrförderungsgesetz. *Website of the Federal Chancellery of Austria*. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10006677>

⁴⁵ Annual Financial Report 2024. *Website of the OeKB*. URL: <https://www.oekb.at/dam/jcr%3A0e80a3b0-5517-4a91-98c6-a4773e437a92/OeKB-Annual-Financial-Report-2024.pdf?>

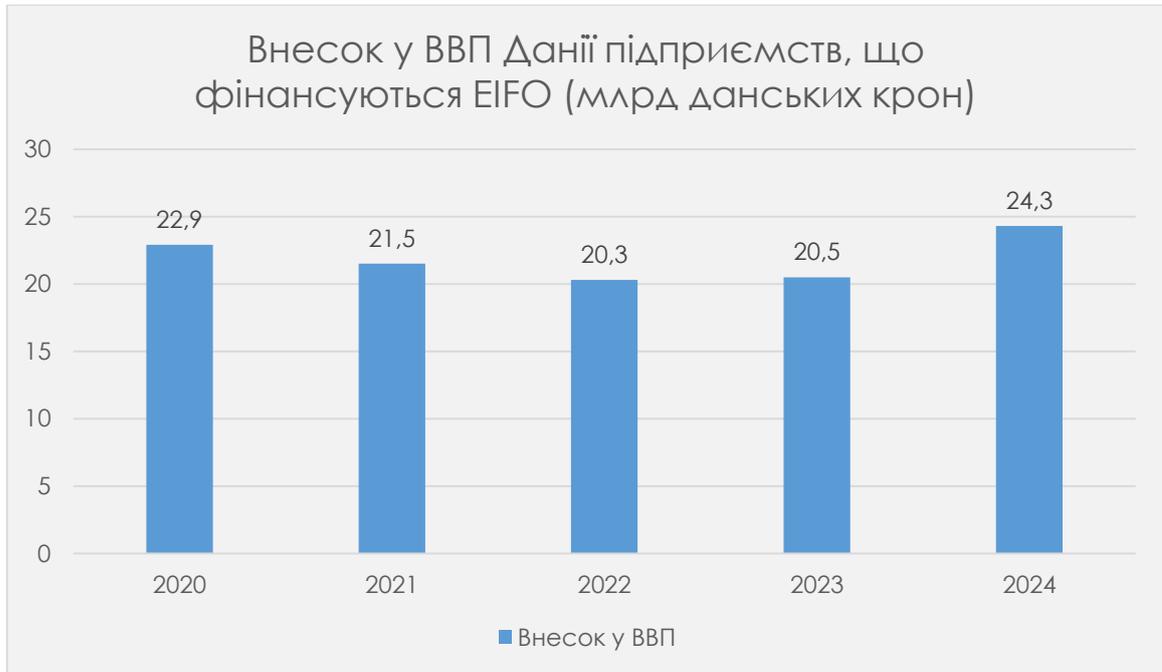
Рис. 1⁴⁶.

Динаміка витрат FFG на фінансування бізнес-проектів у 2022–2024 роках демонструє поступове, але помітне зростання обсягів прямої підтримки.

У *Данії* реалізується комплексний підхід до застосування механізмів підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, який поєднує надання ММСП спрощеного доступу до фінансування та зниження економічних ризиків, що має особливе значення для ММСП при виході на зовнішні ринки або при залученні капіталу на кредитних засадах. Головним надавачем фінансування ММСП є Фонд експорту та інвестицій Данії (англ. Export and Investment Fund of Denmark, далі – EIFO), який забезпечує підтримку розвитку бізнесу через кредити, гарантії й інвестиції. Фонд сприяє економічній активності підприємств, що фінансуються, позитивно впливаючи на рівень зайнятості, ВВП та податкові надходження.

Внесок у ВВП держави підприємств, які фінансуються EIFO, відображений на Рис. 2.

⁴⁶ ÖSTERREICHISCHE FORSCHUNGSFÖRDERUNGSGESELLSCHAFT MBH, WIEN. Website of the FFG. URL: https://www.ffg.at/sites/default/files/2025-09/Jahresbericht_2024.pdf

Рис. 2⁴⁷.

Наприклад, у межах Програми «Зелене майбутнє Данії» EIFO надав кредити, здійснив інвестиції або фондові зобов'язання на загальну суму 1,1 млрд данських крон, а також перестрашував бізнес на 4,6 млрд данських крон⁴⁸. У межах EIFO діють різні програми фінансування діяльності ММСП, зокрема, у сфері національної безпеки⁴⁹, інноваційних технологій⁵⁰, зеленого переходу⁵¹, підтримку підприємництва⁵², підтримки глобальних бізнес-проектів⁵³ тощо.

Внесок EIFO в економіку реалізується через сприяння створенню або збереженню робочих місць у компаніях, які він фінансує, та проявляється у збільшенні ВВП і податкових надходжень завдяки зростанню економічної активності цих компаній.

Кількість робочих місць, які були утворені в Данії за допомогою EIFO, відображено на Рис. 3:

⁴⁷ Annual Report 2024. Website of the EIFO. URL: <https://www.eifo.dk/media/ia31vn0l/eifo-annual-report-2024.pdf>

⁴⁸ Annual Report 2024. Website of the EIFO. URL: <https://eifo.dk/media/3t4jsier/eifo-annual-report-2024.pdf>

⁴⁹ Denmark's security. Website of the EIFO. URL: <https://eifo.dk/en/our-work/strategic-agendas/denmarks-security>

⁵⁰ Innovative technologies. Website of the EIFO. URL: <https://eifo.dk/en/our-work/strategic-agendas/innovative-technologies>

⁵¹ Green transition. Website of the EIFO. URL: <https://eifo.dk/en/our-work/strategic-agendas/green-transition>

⁵² Growth and entrepreneurship. Website of the EIFO. URL: <https://eifo.dk/en/our-work/strategic-agendas/growth-and-entrepreneurship>

⁵³ Global business. Website of the EIFO. URL: <https://eifo.dk/en/our-work/strategic-agendas/global-business>

Рис. 3.

У *Швейцарії* серед неподаткових стимулів фінансового характеру домінує гарантування кредитування ММСП в тих ситуаціях, коли їм бракує власних ресурсів для залучення банківського фінансування. Базовим інструментом тут є система кредитних гарантій / поруки. Ілюстрацією може слугувати практика однієї з організацій – «Швейцарські гарантії»⁵⁴ (франц. Cautionnement romand), що надає відповідні гарантії / поручительства: у 2024 році нею було задекларовано виділення 832 гарантій, сумарний обсяг яких становив 153 554 125 швейцарських франків⁵⁵.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності в частині експортно-кредитної підтримки у Швейцарії важливу роль відіграє перерозподіл ризиків у зовнішній торгівлі за допомогою страхового покриття. Страхування експортних ризиків (нім. Schweizerische Exportrisikoversicherung, SERV) є інституційним механізмом державної підтримки експорту Швейцарської Конфедерації, який спрямований на забезпечення доступу експортерів до фінансування й мінімізацію ризику виникнення заборгованості за зовнішньоекономічними контрактами.

SERV у 2024 році схвалив 578 нових заявок, з яких 433 – страхові поліси, а 145 – попередні зобов'язання. При цьому новий обсяг страхового покриття за полісами становив 1 765 млн швейцарських франків⁵⁶.

У щорічному звіті SERV викладена інформація про обсяги страхових виплат, відшкодованих сум та безнадійної заборгованості, яка відображена на Рис. 4.

⁵⁴ Petites et moyennes entreprises, personnes physiques ou morales. Website of the Cautionnement Romand. URL: <https://www.cautionnementromand.ch/fr/>

⁵⁵ Geschäftsbericht 2024. Website of the Cautionnement Romand. URL: https://www.cautionnementromand.ch/images/pdf/Rapport%20annuel/Rapport_Annuel_2024_DE.pdf

⁵⁶ 2024 SERV Annual Report. Website of the SERV. URL: https://report.serv-ch.com/2024/app/uploads/SERV_AR2024_en.pdf

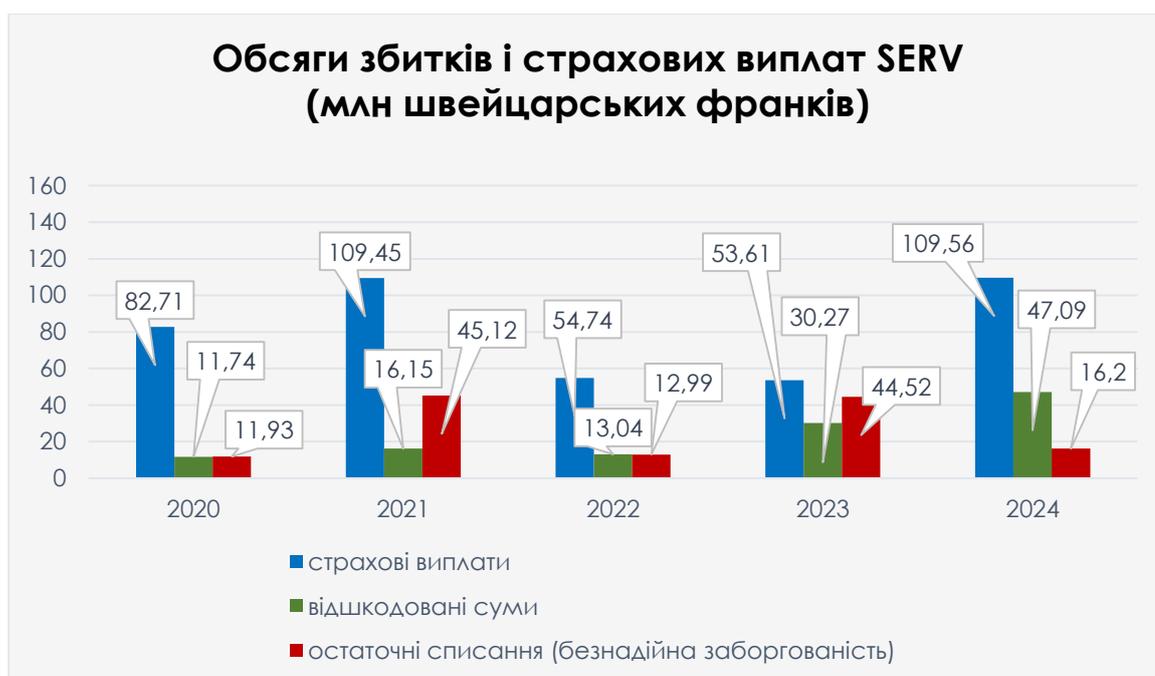

Рис. 4.

Економічна політика *Сінгапуру* зорієнтована не на пасивну фінансову допомогу, а на стимулювання інновацій, продуктивності, масштабування та глобальної конкурентоспроможності ММСП, із широким залученням приватного сектору до механізмів співфінансування. Система державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в Сінгапурі є багаторівневою, гнучкою та диференційованою, що дозволяє охоплювати підприємства на всіх етапах їх розвитку. Основні види фінансової підтримки включають: пільгове кредитування та державні гарантії; інструменти співфінансування і спільного інвестування; прямі гранти й субсидії; компенсації певних видів витрат підприємств і оплати праці працівникам (підтримка зайнятості, інклюзивного бізнесу) тощо. Крім того, особливістю Сінгапуру є те, що фінансова підтримка різниться не лише за видами, суб'єктами, умовами надання та отримання, але й залежить від «життєвого циклу», тобто тривалості перебування тієї чи іншої компанії на ринку – диференціюється для компаній, які працюють до трьох років або довший період.

Державне фінансування компаній до трьох років передбачено переважно для стартапів і розглядається у розділі, присвяченому інноваційній підтримці.

Щодо ММСП, які працюють на ринку понад три роки, уряд Сінгапуру надає декілька видів державної підтримки. Зокрема, за допомогою грантів на розвиток підприємництва (англ. Enterprise Development Grant, далі – EDG) держава підтримує проекти, спрямовані на модернізацію, розвиток і трансформацію виробництва. EDG фінансує до 50 % витрат, а саме: програмне забезпечення та обладнання, оплату гонорарів позаштатних консультантів, а також внутрішні витрати на робочу силу⁵⁷.

⁵⁷ Грант на розвиток підприємництва (EDG) Enterprise Development Grant. *Website of the Singapore Government Agency*. URL: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-assistance/grants/for-local-companies/enterprise-development-grant/overview>

Enterprise Singapore надає фінансову підтримку підприємствам на різних етапах зростання, що охоплює сім напрямів: «зелені» кредити; кредити на поповнення оборотних коштів; кредити на придбання основних засобів виробництва; кредити на венчурні проєкти; торгові кредити; кредити на реалізацію проєктів; кредити на злиття та поглинання. У межах цих напрямів передбачені такі види неподаткового стимулювання, як: грант на адаптацію бізнесу; грант на підвищення продуктивності; грант на енергоефективність тощо⁵⁸. Наприклад, завдяки гранту на підвищення продуктивності представники бізнесу можуть отримати доступ до широкого спектра пропонованих опцій, включаючи IT-рішення та обладнання, що підвищує продуктивність бізнесу. Рівень підтримки становить до 50 % від допустимих витрат для місцевих ММСП, компанії можуть отримати до 30 000 доларів США для підвищення продуктивності бізнесу. При цьому, за умовами Схеми фінансування підприємств (англ. Enterprise Financing Scheme), Enterprise Singapore розділяє з фінансовими установами – учасницями кредитних програм ризик неповернення кредитних коштів у випадку неплатоспроможності підприємства⁵⁹.

У Сінгапурі також впровадженні схеми підтримки зайнятості населення. Так, уряд надає компенсацію заробітної плати, щоб допомогти роботодавцям, які наймають працівників із Сінгапуру, пристосуватися до підвищення пенсійного віку та віку повторного працевлаштування. За заробітну плату, виплачену в період з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2026 року, роботодавці отримуватимуть до 7 % від заробітної плати сінгапурських працівників віком від 60 років і старше, які заробляють менше 4 000 доларів США на місяць, залежно від їхнього віку та заробітної плати. Для підтримки працевлаштування осіб з інвалідністю роботодавцям, які наймають місцевих працівників з інвалідністю (віком від 13 років та тих, що заробляють менше 4 000 доларів США на місяць) передбачено компенсацію заробітної плати до 20 % від щомісячного доходу працівників, але не більше 400 доларів США на місяць для кожного працівника⁶⁰.

В **Італії** використовується розгалужена система неподаткової фінансової підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, включаючи ММСП, яка зосереджена переважно на цифровізації, екологічній трансформації та доступі до капіталу через механізм державних гарантій. Зокрема, державна підтримка інвестиційної діяльності в Італії передбачає пільгове кредитування, прямі субсидії та інструменти цифрової модернізації. Основним інструментом неподаткового стимулювання на державному рівні є програма «Nuova Sabatini», що регулюється Міжвідомчим декретом від 22 квітня 2022 року⁶¹ та реалізується Міністерством підприємств та виробництва. Програма забезпечує доступ мікро-

⁵⁸ Financial Support. *Website of the Singapore Government Agency*. URL: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-support>

⁵⁹ Enterprise Financing Scheme. *Website of the Singapore Government Agency*. URL: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-support/enterprise-financing-scheme>

⁶⁰ Senior Employment Credit (SEC), Enabling Employment Credit (EEC) and CPF Transition Offset (CTO). *Website of the Inland Revenue Authority of Singapore*. URL: [https://www.iras.gov.sg/schemes/disbursement-schemes/senior-employment-credit-\(sec\)-cpf-transition-offset-\(cto\)-and-enabling-employment-credit-\(eec\)](https://www.iras.gov.sg/schemes/disbursement-schemes/senior-employment-credit-(sec)-cpf-transition-offset-(cto)-and-enabling-employment-credit-(eec))

⁶¹ DECRETO 22 aprile 2022 Nuova disciplina per la concessione ed erogazione del contributo in relazione a finanziamenti bancari per l'acquisto di nuovi macchinari, impianti e attrezzature da parte di piccole e medie imprese. (22A03524) (GU Serie Generale n.139 del 16-06-2022). URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2022/06/16/22A03524/sg>

, малих та середніх підприємств до фінансування виробничих активів шляхом виплати безповоротних внесків (італ. *contributo a fondo perduto*), які розраховуються на основі відсоткової ставки за кредитом або лізингу. Протягом 2025–2026 років пріоритет надається інвестиціям у форматі «Індустрія 5.0» (екологічні та енергоефективні технології), для яких встановлено підвищений розмір субсидування при лімітах фінансування від 20 000 до 4 млн євро строком до 5 років.

Паралельно із загальнонаціональними інструментами діють спеціалізовані галузеві та регіональні програми. Зокрема, ініціатива «Made in Italy» у 2026 році фокусується на наданні грантів для цифровізації ремісничого виробництва та захисту автентичності продукції. Для південних регіонів через фонди ЄС і декрети «Resto al Sud» передбачено розширену підтримку з обсягом безповоротних грантів до 50 % від вартості проекту. Масштабні інвестиційні ініціативи (понад 20 млн євро) реалізуються через Контракти розвитку (італ. *Contratti di Sviluppo*), що адмініструються мережею агентств Invitalia та передбачають змішане фінансування у формі пільгових позик та прямих дотацій.

Процеси модернізації управління та виходу на міжнародні ринки забезпечуються через інституційну підтримку агентств SACE (експортні гарантії) та Mediocredito Centrale (адміністрування). Додатково держава стимулює технологічне оновлення сімейних компаній шляхом надання цільових ваучерів на цифровізацію та залучення сертифікованих менеджерів з інновацій.

В *Іспанії* серед методів неподаткового стимулювання пріоритет надається пільговому кредитуванню та прямому субсидіюванню, зосереджені на цифровізації та екологічній трансформації. Пільгове кредитування за програмами Офіційного інституту кредитування (італ. *Instituto de Crédito Oficial*, далі – ICO) здійснюється через комерційні банки за участю держави як гаранта. Пріоритетними є програми ICO Verde (фінансування екологічних проєктів) та ICO Empresas y Emprendedores (підтримка інвестицій і ліквідності підприємств). За останньою програмою фінансування надається на інвестиційні цілі та оборотний капітал строком до 20 років.

Отримання фінансування здебільшого передбачає фінансовий аудит. Компанії без підтвердженої річної звітності можуть бути бенефіціарами за умови надання належного гарантійного забезпечення, зокрема, державної фінансової гарантії (не менше 50 % суми кредиту), гарантії SGR у розмірі 100 % номіналу або гарантії приватної депозитної установи на рівні щонайменше 75 %. Мінімальна сума кредиту становить 50 000 євро. Максимальний обсяг фінансування – до 80 % вартості інвестицій (до 100 % – для оборотного капіталу).

Окремо діють такі інструменти, як субординовані кредити (квазікапітал) та бланкові (беззаставні) позики ENISA для стартапів і ММСП, зокрема в межах програми «Молоді підприємці». Кредити надаються без застави та особистих гарантій. Процентна ставка складається з фіксованої частини (Euribor +4 % або +6 %) та змінної – до 6,5 %, залежно від прибутковості компанії. Строк погашення – до 7 років із пільговим періодом до 5 років. Регулювання

здійснюється щорічними актами Міністерства промисловості відповідно до Закону про державний бюджет.

Узагальнені економічні показники держав, досвід яких був проаналізований вище, щодо обсягів фінансування державної підтримки ММСП, кількості отримувачів та співвідношення із ВВП за 2024 рік, подано в Табл. 1.

Таблиця 1

Економічні показники держав за 2024 рік

Держава	Загальні витрати на підтримку ММСП (млн €)	Кількість ММСП, що отримали допомогу	Номінальний ВВП (млрд €)	Видатки бюджету (млрд €)	% до ВВП, 2024	% до суми держбюджету (витратна частина), 2024
Німеччина	13 400 ⁶²	227 тис. ⁶³	4 305,3	2 131,6 ⁶⁴	0,3	0,6
Італія	6 800 ⁶⁵	28,368 тис. ⁶⁶	2 192,2	~1 108 ⁶⁷	0,3	0,6
Іспанія	1 618 ⁶⁸	506 тис.	1 594,3	722,8 ⁶⁹	1,01 ⁷⁰	2,23
Мексика	55 ⁷¹	654 тис.	~1 710	498,1 ⁷²	0,003	0,01

⁶² Our transformation projects: Domestic promotion in 2024: KfW. URL: <https://www.kfw.de/About-KfW/Reporting-Portal/Reporting-2023/Domestic-promotion/>

⁶³ Expenditure rising faster than revenue despite end of energy price relief scheme. Website Destatis Bundesamt. URL: https://www.destatis.de/EN/Press/2025/02/PE25_070_813.html

⁶⁴ Expenditure rising faster than revenue despite end of energy price relief scheme. Website Destatis Bundesamt. URL: https://www.destatis.de/EN/Press/2025/02/PE25_070_813.html

⁶⁵ Guaranteed loans to innovative startups and SMEs: the updated 2024 statistics. URL: <https://scaleupitaly.com/guaranteed-loans-to-innovative-startups-smes-2024/>

⁶⁷ Government revenue and spending in Italy from 2020 to 2030(in billion euros). Website Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/275319/government-revenue-and-spending-in-italy/>

⁶⁸ Spain - Government revenue, expenditure and main aggregates. URL: <https://share.google/JfE2ds4aUWFkpQx4p>

⁶⁹ Spain - Government revenue, expenditure and main aggregates. URL: <https://share.google/JfE2ds4aUWFkpQx4p>

⁷⁰ España | Seguimiento del Plan de recuperación. 2021–2024. URL: <https://www.bbvaesearch.com/publicaciones/espana-seguimiento-del-plan-de-recuperacion-2021-2024/#:~:text=La%20ejecuci%C3%B3n%20de%20subvenciones%20y%20licitaciones%20del,y%20personas%20f%C3%ADsicas%2C%20ya%20han%20recibido%20ayudas.>

⁷¹ “Plan México”: Estímulos fiscales para impulsar la innovación y la inversión. URL: <https://padronvillalobos.com/%F0%9F%94%B4-plan-mexico-estimulos-fiscales-para-impulsar-la-innovacion-y-la-inversion-%F0%9F%9A%80/#:~:text=Impulso%20a%20MIPYMES:%20Se%20destina%20un%20m%C3%ADnimo,bajo%20est e%20modelo%20podr%C3%A1n%20acceder%20a%20deducciones>

⁷² Отримано розрахунковим шляхом за середнім фіксованим курсом 2024 року~18.2 MXN/EUR: Infografía del Presupuesto de Egresos de la Federación para el ejercicio. Website INDETEC. URL: <https://share.google/HYi3HekdYhae0nvHF>

Сінгапур	915 ⁷³	2300 ⁷⁴	~547,4	~131,4 ⁷⁵	0,2	0,7
Австрія	298	4170	~506,7	~279,6	0,06	0,1
Данія	42	1843	~407,2	~192,7	0,01	0,02

Таким чином, закордонна практика застосування неподаткових фінансових стимулів не є однотипною та адаптується кожною державою відповідно до власних потреб, цілей, економічної ситуації і стратегічних пріоритетів. Проведений аналіз дає змогу виділити спільні тенденції та ключові відмінності у підходах до надання неподаткових стимулів фінансового характеру суб'єктам підприємництва в різних країнах, у тому числі в державах-членах ЄС та державах інших регіонів світу.

3. Нефінансові інструменти підтримки.

Поряд із фінансовими інструментами, важливою складовою системи неподаткових стимулів є також нефінансова підтримка суб'єктів підприємницької діяльності. Нефінансові інструменти підтримки спрямовані на усунення структурних та інституційних бар'єрів розвитку бізнесу без прямого залучення бюджетного фінансування. Така підтримка забезпечує підвищення управлінської, інноваційної та експортної спроможності суб'єктів господарювання шляхом надання інформаційно-консультаційних, освітніх, інфраструктурних і сервісних послуг, а також шляхом оптимізації адміністративних процедур та сприяння доступу до нових ринків збуту. Суттєва перевага цих інструментів полягає в тому, що їх використання сприяє зменшенню підприємницьких ризиків без істотної мобілізації бюджетних ресурсів порівняно з прямими формами субсидування.

В ЄС *консультаційні послуги* як найбільш поширений інструмент нефінансової підтримки ММСП реалізуються, зокрема, через мережу EEN, яка забезпечує безоплатне надання консультацій з питань доступу до внутрішнього ринку ЄС, сертифікації продукції, захисту прав інтелектуальної власності та пошуку ділових партнерів, а також через Європейські цифрові інноваційні хаби, що спеціалізуються на супроводі ММСП у процесах впровадження цифрових технологій, штучного інтелекту та кібербезпеки⁷⁶. Також досить поширеними в ЄС є *менторські та акселераційні програми*, спрямовані на обмін практичним

⁷³ S\$1.3 billion Enterprise Support Package: Singapore Budget 2024: Initiatives and support measures to help businesses thrive. URL: <https://www.edb.gov.sg/en/business-insights/insights/singapore-budget-2024-initiatives-and-support-measures-to-help-businesses-thrive.html>

⁷⁴ Enterprise Singapore partnered 2,300 companies on transformative projects, with projected S\$14.5 billion boost in annual revenue and 12,300 jobs. URL: <https://share.google/zceqA01LtuPm00s5D>.

⁷⁵ Singapore Budget Bulletin 2024. URL: <https://share.google/WSsR7XnxdcBHOCN88>

⁷⁶ Enterprise Europe Network. Advice & support. An official website of the European Union. URL: <https://int.een.ec.europa.eu/about-enterprise-europe-network/advice-and-support>; Enterprise Europe Network: Empowering Small and Medium Enterprises across Europe. An official website of the European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/growing-and-scaling-sme/enterprise-europe-network_en

досвідом між підприємцями та залучення кваліфікованих експертів, що реалізуються, зокрема, у межах Програми Erasmus for Young Entrepreneurs. Ця Програма передбачає тимчасовий транскордонний обмін з метою поєднання менторства з практичним навчанням, а також інструменти коучингу Європейської інноваційної ради, що забезпечують підтримку підприємств у формуванні стратегій зростання та масштабування⁷⁷. *Акселераційні програми* на рівні ЄС орієнтовані на стартапи та підприємства з високим потенціалом швидкого зростання. Прикладом можуть слугувати Програма підтримки стартапів Європейської інноваційної ради (англ. European Innovation Council Accelerator), покликана забезпечити інтегрований підхід у поєднанні інвестиційних ресурсів із сервісами стратегічного масштабування та експертного супроводу⁷⁸, а також спеціалізовані платформи, такі як BlueInvest⁷⁹ та InvestEU Portal⁸⁰, що сприяють налагодженню взаємодії з інвесторами та залученню капіталу.

У *Німеччині* діє система консультаційної підтримки та коучингу для ММСП, у межах якої BAFA надає субсидії на покриття витрат на професійні консультаційні послуги. Розмір державної підтримки становить від 50 % до 80 % вартості послуг експерта залежно від виду консультації та статусу підприємства. Порядок та умови надання такої підтримки врегульовано підзаконним нормативним актом BMWK «Фінансування консультаційних послуг для малих та середніх підприємств» від 14 грудня 2022 року⁸¹.

Крім того, у Німеччині триває процес впровадження комплексу регуляторних та адміністративних спрощень, спрямованих на полегшення доступу МСП до державної підтримки, зменшення бюрократичного навантаження та прискорення цифровізації адміністративних процедур. Четвертий закон про зняття бюрократичного навантаження (BEG IV) передбачає перехід від паперових документів до електронних форм, що спрощує подання заяв і звітів до державних органів. Законом про можливість зростання (Wachstumschancengesetz)⁸², спрямованим на покращення ліквідності ММСП, також запроваджено обов'язкове застосування електронних рахунків та електронного документообігу у сфері господарських операцій між суб'єктами підприємницької діяльності, підвищено граничні показники річного обсягу доходу, за яких платники податків звільняються від обов'язку подання

⁷⁷ Erasmus for Young Entrepreneurs. URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/>; Enterprise Europe Network: Empowering Small and Medium Enterprises across Europe. An official website of the European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/growing-and-scaling-sme/enterprise-europe-network_en

⁷⁸ EIC Business Acceleration Services. Beyond funding. European Innovation Council. URL: https://eic.ec.europa.eu/eic-funding-opportunities/bas_en

⁷⁹ BlueInvest. Oceans and fisheries. An official website of the European Commission. URL: https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/funding-and-investment/blueinvest_en

⁸⁰ InvestEU Portal. An official website of the European Union. URL: https://investeu.europa.eu/investeu-programme/investeu-portal_en

⁸¹ Förderrichtlinie Förderung von Unternehmensberatungen für KMU Vom 14. Dezember 2022 (BAnz AT 23.12.2022 B1) in der geänderten Fassung vom 12. Dezember 2024 (BAnz AT 23.12.2024 B1, gültig ab 1. Januar 2024. URL: <https://share.google/ZzKOTKitMHelRVt8o>

⁸² Gesetz zur Stärkung von Wachstumschancen, Investitionen und Innovation sowie Steuervereinfachung und Steuerfairness (Wachstumschancengesetz). URL: <https://www.recht.bund.de/bgbl/1/2024/108/VO.html>

періодичної (квартальної) звітності з податку на додану вартість (нім. Umsatzsteuer-Voranmeldung).

Додатково спрощуються фінансово-адміністративні процедури через децентралізовану платформу «Mein Mikrokredit» (див. вище Mikrokreditfonds Deutschland)⁸³, у межах якої ММСП мають змогу взаємодіяти з акредитованими мікрофінансовими інститутами, що забезпечують індивідуальний супровід та прискорену оцінку бізнес-планів. BAFA перевело більшість програм підтримки ММСП, зокрема консультаційні субсидії, на повністю цифрові платформи, що дозволить подавати до п'яти заяв протягом року через єдиний онлайн-кабінет.

Нефінансова підтримка ММСП в *Австрії* організована за такими пріоритетними напрямками: організаційно-консультаційна підтримка; цифровізація та зниження адміністративного навантаження для зменшення витрат бізнесу. Щодо першого виду підтримки ключову роль відіграє FFG як агентство, що опікується прикладними дослідженнями та інноваціями. За даними звіту уряду Австрії про стан ММСП у 2024 році, через програму KMU.DIGITAL (& GREEN)⁸⁴ були підтримані австрійські ММСП шляхом надання індивідуальних консультацій з питань цифровізації та екологічної трансформації. Загальний бюджет наданої підтримки на 2024–2026 роки становить 35 млн євро⁸⁵.

Ще одним важливим елементом нефінансової підтримки є інфраструктура е-урядування для бізнесу: Портал бізнес-послуг⁸⁶ (нім. Unternehmensserviceportal, USP) позиціонується як центральна платформа між підприємствами та органами влади, що поєднує доступ до великої кількості електронних сервісів. USP є цифровим порталом федеральної адміністрації для ММСП, який дозволяє підприємствам заощаджувати час і кошти, уникаючи бюрократичних процедур.

У *Данії* діє мережа регіональних бізнес-центрів (Erhvervshuse⁸⁷), що забезпечують безкоштовні консультації для ММСП та стартапів. Консультації надаються у формі індивідуальних зустрічей або у вигляді колективних пропозицій для груп компаній зі схожими викликами та потребами, наприклад, участь у проектах, нетворкінг тощо. Для підприємців проводяться консультації на тему залучення капіталу, особливостей управління та розвитку бізнесу, подолання криз тощо.

Нефінансова підтримка ММСП у *Швейцарії* включає передусім організовані консультаційні й коучингові інструменти в межах програм Innosuisse, зокрема, у 2024 році в програмі стартап-коучингу на кінець року

⁸³ Mikrokreditfonds Deutschland - Mein Mikrokredit. URL:

<https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/DE/Artikel/Mittelstand/gruendungsfinanzierung-mikrokreditfonds.html>

⁸⁴ KMU.DIGITAL. Website of the KMU.DIGITAL. URL: <https://www.kmudigital.at/>

⁸⁵ KMU im Fokus 2024. Website of the Federal Ministry of Economy, Energy and tourism of Austria. URL: https://www.bmwet.gv.at/dam/jcr%3A8d4cebf6-06e1-4b7e-a68d-a7272ec3db09/KMU-FOKUS_2024_Executive%20Summary_barrierefrei_2.pdf?

⁸⁶ Das Unternehmensserviceportal. Website of the USP. URL: <https://www.usp.gv.at/index.html>

⁸⁷ Erhvervshuse. Website of the Virksomhedsguiden. URL: <https://virksomhedsguiden.dk/content/temaer/oekosystem-for-erhvervsfremme/ydelser/erhvervshuse/578a51c9-b13d-4ab3-9b9c-997943ca6a6c/>

перебувало 640 стартапів, а протягом року було подано 552 заявки на коучинг⁸⁸. Також у сфері е-урядування та адміністративних процедур діє концепція єдиного цифрового порталу для компаній – EasyGov.swiss, який позиціонується як офіційна платформа органів влади для електронного виконання дозволів, заяв, звітності та інших процедур, зосереджених в одному місці з метою зменшення адміністративного навантаження⁸⁹.

У *Сінгапурі* створена мережа центрів, що надають ММСП послуги з діагностики та консультивання бізнесу, проводять семінари з розвитку потенціалу та групові проекти модернізації для мікро- та малих підприємств. Ці центри виконують роль партнерів зі зростання для перспективних ММСП, щоб спільно розробляти бізнес-плани та підтримувати зусилля з їх впровадження. Фахівці-консультанти центрів надають відповідні послуги у сферах цифровізації та консультації з питань фінансування.

Основним видом регуляторного та адміністративного спрощення для підприємців є GoBusiness – офіційний урядовий онлайн-портал Сінгапуру, який служить як «єдина точка входу» для всіх підприємницьких адміністративних процесів: реєстрація компанії; отримання бізнес-ліцензій та дозволів; подання заявок на гранти; управління документами і звітами. Через GoBusiness надається понад 120 електронних державних послуг (реєстрація, ліцензії, гранти) та можна отримати доступ до персоналізованих рекомендацій від понад 200 електронних консультантів щодо різних потреб бізнесу. За допомогою GoBusiness було здійснено понад 6 мільйонів транзакцій між урядом і бізнесом, та була надана допомога понад 56 000 користувачам із рекомендаціями електронного консультанта⁹⁰.

У *Мексичі* нефінансова державна підтримка сектору МСП базується на інструментах експертного супроводу та дебіюрократизації. У рамках реалізації програм сталого розвитку Національна комісія з ефективного використання енергії (далі – CONUEE) здійснює нормативно-технічну підтримку підприємництва, яка включає надання спеціалізованих експертних ресурсів, проведення навчальних заходів та впровадження методик з енергоефективності з метою оптимізації витрат ММСП та приведення їх діяльності у відповідність до сучасних технологічних стандартів⁹¹. Крім того, впроваджуються заходи із адміністративної оптимізації, зокрема Платформа Ventanilla MIPYMES консолідує федеральні послуги для ММСП, спрощуючи процедури реєстрації, ліцензування та масштабування бізнесу за принципом «єдиного вікна»⁹².

Таким чином, проведений вище огляд дає змогу виокремити як загальні закономірності, так і особливості реалізації неподаткових фінансових стимулів для підприємництва, на основі порівняння практики ЄС та його держав-членів із

⁸⁸ Rapport de Gestion 2024. Website of the Innosuisse. URL: https://www.innosuisse.admin.ch/dam/fr/sd-web/3rK9leth9c1u/Innosuisse%20Rapport%20de%20gestion%202024_def.pdf

⁸⁹ General information. Website of the Easygov. URL: <https://www.easygov.swiss/easygov/#/en/general-information>

⁹⁰ GoBusiness. Website of the Government Technology Agency of Singapore. URL: <https://www.tech.gov.sg/products-and-services/for-businesses/corporate-transactions/gobusiness/>

⁹¹ Sitios de interés y capacitación de la Micro, Pequeña y Mediana Empresa. URL: <https://www.gob.mx/conuee/acciones-y-programas/sitios-de-interes-y-capacitacion>

⁹² UNA GUÍA PASO A PASO SOBRE CÓMO CREAR O FORTALECER TU EMPRESA EN MÉXICO. URL: <https://ventanillamipymes.economia.gob.mx/>

досвідом інших країн світу. Для аналізу спільних і відмінних рис нефінансової підтримки підприємництва доцільно застосовувати багатовимірну систему критеріїв, яка охоплює:

- ✓ адресність нефінансової підтримки залежно від спрямованості на різні цільові групи (мікропідприємства, малі та середні підприємства, стартапи, інноваційні компанії; експортно орієнтований бізнес);
- ✓ функціональну спрямованість залежно від того, які проблеми бізнесу покликані вирішувати ті чи інші нефінансові інструменти підтримки: інформаційні; компетентнісні; інституційні; ринкові; адміністративні тощо);
- ✓ інституційні моделі залежно від того, хто є провайдером нефінансової підтримки: наднаціональні структури; центральні органи державної влади; спеціалізовані агентства; регіональні та муніципальні центри тощо);
- ✓ моделі оплати послуг (наприклад, безоплатні консультації мережі EEN в ЄС чи регіональних центрів у Данії; ваучерна модель на основі співфінансування, зокрема, у Німеччині, де держава не надає консультаційні послуги сама, а субсидує від 50 % до 80 % вартості залучення зовнішніх експертів або грантове фінансування коучингових послуг у межах програм на кшталт KMU.DIGITAL, де бюджет виділяється на покриття витрат на індивідуальні консультації) тощо.

4. Підтримка інноваційного розвитку.

Підтримка інновацій посідає особливе місце в системі стимулювання суб'єктів підприємництва, оскільки цей вид стимулювання безпосередньо спрямований на формування довгострокової конкурентоспроможності економіки. Інновації забезпечують підвищення продуктивності, створення продукції з високою доданою вартістю та адаптацію бізнесу до технологічних і ринкових змін, що неможливо досягти лише фінансовими чи податковими пільгами. Саме тому такі інструменти, як гранти, державні програми підтримки, інноваційна інфраструктура та консультаційна допомога стимулюють розвиток підприємництва на якісно новому рівні. При цьому особливістю цієї групи інструментів є те, що вони поєднують як фінансові, так і нефінансові елементи, тобто мають гібридний характер.

У ЄС підтримка інновацій здійснюється в межах узгодженої наднаціональної політики та реалізується через фінансові, інституційні й регуляторні інструменти, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки. Ключовими механізмами є рамкові програми ЄС із досліджень та інновацій (зокрема, Програма досліджень та інновацій «Горизонт Європа»), фонди згуртованості, програми підтримки ММСП та стартапів, а також інструменти ЄІБ, що передбачають надання грантів, гарантій і пільгового фінансування. Правове регулювання ґрунтується на принципах прийнятності державної допомоги, сприянні трансферу технологій, розвитку інноваційної інфраструктури та стимулюванні співпраці між бізнесом, наукою і публічним сектором з урахуванням принципів внутрішнього ринку ЄС.

У *Німеччині* ключовим інструментом державної підтримки інновацій для ММСП є Центральна інноваційна програма (Zentrales Innovationsprogramm Mittelstand, далі – ZIM)⁹³, яка реалізується за участю BMWK, BAFA та KfW. Програма передбачає надання безповоротних грантів на розробку інноваційних продуктів і технологій суб'єктам ММСП, що здійснюють підприємницьку діяльність у Німеччині та відповідають критеріям щодо чисельності працівників (до 500 осіб) і фінансових показників (річний оборот до 50 млн євро або баланс до 43 млн євро). Рівень фінансування становить 25–50 % допустимих витрат залежно від параметрів проєкту, із граничним обсягом до 350 тис. євро на один підпроєкт; для міжнародних – можливе підвищення ставки на 5 %. Фінансування дослідницьких установ, як правило, покриває 90–100 % витрат, але не перевищує 175 тис. євро на підпроєкт у межах кооперації з бізнесом. Особливо передбачено компенсацію витрат на інноваційний супровід і консалтинг у розмірі до 50 % (максимум 50 тис. євро, у виняткових випадках – до 75 тис. євро для експортно-орієнтованих проєктів)⁹⁴. У межах ZIM також дозволено компенсувати витрати на консалтинг, зокрема через залучення зовнішніх ІТ-фахівців, в обсязі до 35 % від загальних витрат на персонал⁹⁵.

Крім того, KfW у межах ERP-програм⁹⁶ надає пільгові кредити на інноваційні та цифрові проєкти з можливістю отримання додаткових грантів у розмірі 3–5 % від суми позики, але не більше 200 тис. євро.

Інноваційна підтримка ММСП в *Австрії* є поширеною і реалізується через відповідні інституції: FFG діє як спеціалізована агенція прикладних досліджень і інновацій. Статистичні матеріали щодо ММСП демонструють, що у 2024 році FFG надало підтримку загалом 4170 ММСП. Сума фінансування склала 298 млн євро⁹⁷.

FFG в австрійській моделі неподаткових стимулів виконує роль інституційного ядра інноваційної підтримки бізнесу: з одного боку, вона є механізмом конкурсного державного фінансування прикладних досліджень і розробок, з іншого – забезпечує експертну оцінку, програмну дисципліну та інтеграцію інновацій у загальнодержавну політику конкурентоспроможності.

У підтримці інновацій FFG застосовує програмне фінансування, держава визначає, які саме напрями інноваційної діяльності є пріоритетними. Тому

⁹³ Zentrales Innovationsprogramm Mittelstand (ZIM). URL: <https://www.ihk.de/ostwuerttemberg/produktmarken/innovation-und-digitalisierung/foerderprogramme/zentralen-innovationsprogramm-mittelstand-zim-3292966>

⁹⁴ Förderberechtigte, Finanzieller Umfang. Website: *IHK*. URL: <https://www.ihk.de/ostwuerttemberg/produktmarken/innovation-und-digitalisierung/foerderprogramme/zentralen-innovationsprogramm-mittelstand-zim-3292966>

⁹⁵ Weiter verbesserte Förderbedingungen für FuE-Einsteiger sowie kleine und junge Unternehmen: *De* /Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (BMWK) 11.12.2024 Neue Richtlinie Zentrales Innovationsprogramm Mittelstand (ZIM) -Kerninhalte Website: *ZIM*. *De*. URL: https://www.zim.de/ZIM/Redaktion/DE/Downloads/Richtlinien/richtlinie-zim-2025-kerninhalt.pdf?__blob=publicationFile&v=5

⁹⁶ Das Wichtigste in Kürze. URL: [https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Unternehmen/Innovation-und-Digitalisierung/F%3CB6rderprodukte/ERP-F%3CB6rderkredit-Digitalisierung-\(511-512\)/](https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Unternehmen/Innovation-und-Digitalisierung/F%3CB6rderprodukte/ERP-F%3CB6rderkredit-Digitalisierung-(511-512)/); ERP-Förderkredit Innovation. URL: [https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Unternehmen/Innovation-und-Digitalisierung/F%3CB6rderprodukte/ERP-F%3CB6rderkredit-Innovation-\(513-514\)/](https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Unternehmen/Innovation-und-Digitalisierung/F%3CB6rderprodukte/ERP-F%3CB6rderkredit-Innovation-(513-514)/)

⁹⁷ KMU im Fokus 2024. Website of the Federal Ministry of Economy, Energy and tourism of Austria. URL: https://www.bmwet.gv.at/dam/jcr%3A8d4ceb6-06e1-4b7e-a68d-a7272ec3db09/KMU-FOKUS_2024_Executive%20Summary_barrierefrei_2.pdf?

діяльність FFG формально являє собою сукупність діючих програм і конкурсів, що регулярно оновлюються. Власне FFG веде окремий публічний перелік актуальних фінансових можливостей⁹⁸, де наведені програми фінансової підтримки.

Інноваційна підтримка ММСП у *Швейцарії* є поширеною і реалізується у кількох формах, що поєднують пряме стимулювання інновацій із вимогою до партнерства та якості проєктів. Центральним оператором у цій частині є Швейцарське агентство з інновацій (далі – Innosuisse), яке фінансує та / або співфінансує наукоємні інновації через передбачені законодавством інструменти (зокрема, інноваційні проєкти, стартап-інноваційні проєкти, коучинг, нетворкінг). Показово, що Innosuisse у 2024 році отримало 802 заявки на інноваційні проєкти та 225 заявок на стартап-інноваційні проєкти, при цьому звіт фіксує рівень схвалення близько 18 %⁹⁹. Така статистика є показовою: інноваційна підтримка у Швейцарії є конкурентною, тобто підтримка ММСП не є безумовною, а потребує наявності науково-прикладної обґрунтованості.

В *Італії* підтримка стартапів (Startup Innovativa) унормована Законом – Decreto Crescita 2.0¹⁰⁰ (пункт 8 статті 26), згідно з яким для ММСП передбачена можливість отримання статусу «інноваційного стартапу», що звільняє від сплати гербових зборів та державних мит при реєстрації, а також надає доступ до безкоштовного державного гарантування. Відповідно до пункту 1 статті 26 інноваційні стартапи мають спрощений, безкоштовний та пріоритетний доступ до Державного гарантійного фонду для ММСП (італ. Fondo di Garanzia per le PMI). Закон також містить перелік критеріїв та вимог для отримання статусу «інноваційного стартапу» (пункт 2 статті 25).

У *Сінгапурі* діє комплексна система державної підтримки інноваційних стартапів, що реалізуються ММСП, строк діяльності яких на ринку здебільшого не перевищує трьох років. Ключовим інструментом грантової підтримки є програма Startup SG Tech, що має конкурсний характер і спрямована на прискорення розробки та комерціалізації власних технологічних рішень шляхом фінансування етапів «підтвердження концепції» та «підтвердження значущості». Участь у програмі можлива для компаній, зареєстрованих у Сінгапурі (не більше 10 років), за умови приналежності щонайменше 30 % капіталу резиденту Сінгапуру, відсутності контролю з боку великої корпорації, здійснення основної діяльності на території країни та відповідності критеріям ММСП (оборот до 100 млн доларів США або зі штатною чисельністю – до 200 працівників). Фінансування надається траншами за результатами кожного етапу та у формі співфінансування: не менше 10 % – для «підтвердження концепції» (граничний розмір гранту – 400 тис. SGD) та не менше 20 % – для «підтвердження значущості» (до 800 тис. SGD). Підтримці підлягають проєкти у визначених інноваційних галузях, зокрема у сфері передових виробничих технологій, біомедицини, чистих технологій, ІКТ, агротехнологій та інших наукомістких

⁹⁸ Our current funding opportunities. *Website of the FFG*. URL: <https://www.ffg.at/en/content/funding?>

⁹⁹ Rapport de Gestion 2024. *Website of the Innosuisse*. URL: https://www.innosuisse.admin.ch/dam/fr/sd-web/3rK9Ieth9c1u/Innosuisse%20Rapport%20de%20gestion%202024_def.pdf

¹⁰⁰ DECRETO-LEGGE 18 ottobre 2012, n. 179. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legge:2012-10-18;179!vig=>

напрямів¹⁰¹.

Залучення приватного капіталу забезпечується через схему Startup SG Equity, яка передбачає спільне інвестування держави з кваліфікованими приватними інвесторами або венчурними фондами у технологічні стартапи з інтелектуальною власністю та глобальним ринковим потенціалом, у тому числі у сфері «глибоких технологій»¹⁰² (англ. DeepTech – наукомісткі, високотехнологічні проекти).

Підтримка підприємницьких ініціатив на ранній стадії здійснюється також у межах програми Startup SG Founder, що поєднує менторський супровід із грантовим фінансуванням на умовах співфінансування 1:1 у розмірі від 20 тис. до 50 тис. SGD¹⁰³.

Кадрове забезпечення інноваційного бізнесу реалізується через напрям Startup SG Talent, який охоплює, зокрема, режим EntrePass, що дозволяє іноземним підприємцям, які відповідають вимогам, розпочати та вести бізнес у Сінгапурі, який фінансується венчурним капіталом або володіє інноваційними технологіями. Програма *T-Up* підтримує місцеві ММСП, відряджаючи інженерів-дослідників та вчених із Агентства з науки, технологій та досліджень для розробки та впровадження інноваційних процесів у науково-дослідні проекти строком на два роки. У межах ініціативи *GTA* (Глобальний альянс технологічних талантів) компанії можуть скористатися ретельно підібраним списком постачальників послуг із підбору персоналу, які мають сильну ринкову присутність і досвід роботи, для формування місцевих команд, які допоможуть орієнтуватися в місцевих нормативних актах і досягти більш ефективного виходу на ринок¹⁰⁴.

Додатковим фінансовим інструментом виступає SEEDS Capital, що діє під егідою Enterprise Singapore та Ради економічного розвитку Сінгапуру і здійснює спільні інвестиції з приватними венчурними партнерами у перспективні технологічні стартапи ММСП на ранніх стадіях розвитку. Наразі в портфелі SEEDS налічується понад 100 стартапів у сфері прогресивних технологій та понад 50 партнерів зі спільного інвестування, серед яких інституційні інвестори, включаючи венчурні компанії та інвестиційні підрозділи корпорацій¹⁰⁵.

Таблиця 2

Система державної підтримки інноваційних стартапів Сінгапуру	Загальні технології	Прогресивні технології
Ліміт інвестицій для кожного стартапу	2 млн SGD від SEEDS Capital	12 млн SGD від SEEDS Capital
Коефіцієнт спільного	7:3 до перших 250 000 SGD	2:1 до першого 1 млн SGD

¹⁰¹ Startup SG Tech. Website of the Singapore Government Agency. URL: <https://www.startupsg.gov.sg/programmes/4897/startup-sg-tech>

¹⁰² Startup SG Equity. Website of the Singapore Government Agency. URL: <https://www.startupsg.gov.sg/programmes/4895/startup-sg-equity>

¹⁰³ Startup SG Founder. Website of the Singapore Government Agency. URL: <https://www.startupsg.gov.sg/programmes/4894/startup-sg-founder>

¹⁰⁴ Startup SG Talent. Website of the Singapore Government Agency. URL: <https://www.startupsg.gov.sg/programmes/4898/startup-sg-talent>

¹⁰⁵ About SEEDS Capital. Website of the Singapore Government Agency. URL: <https://www.enterprisesg.gov.sg/financial-support/seeds-capital>

інвестування (SEEDS Capital: співінвестор) для першого інституційного раунду та до нього)	від SEEDS Capital; 1:1 надалі, до 2 млн SGD	від SEEDS Capital; 1:1 надалі, до 4 млн SGD; 1:2 надалі, до 8 млн SGD; 1:3 надалі, до 12 млн SGD
Коефіцієнт спільного інвестування (SEEDS Capital: співінвестор) для другого інституційного раунду та далі)	1:1 надалі, до 2 млн SGD	1:1 надалі, до 4 млн SGD; 1:2 надалі, до 8 млн SGD; 1:3 надалі, до 12 млн SGD

5. Середньо- та довгострокові перспективи використання неподаткових стимулів із метою підтримки ММСП у світі (сканування горизонтів).

Неподаткові стимули економічного розвитку, інвестиційної активності та підприємницької діяльності дедалі частіше застосовуються як елемент стратегічної економічної політики в державах. Вони перебувають на межі між державною допомогою, що потенційно може створювати ризики порушення конкурентної рівноваги, та легітимним прагненням держав забезпечити структурну трансформацію економіки, підвищити її конкурентоспроможність і стійкість. У середньо- та довгостроковій перспективі саме «дизайн» і спрямованість неподаткових стимулів може визначати здатність держав формувати сприятливе середовище для розвитку ММСП. Формування прогресивного бізнес-середовища потребує адаптивного лідерства, інноваційних стратегій та готовності до впровадження змін. Водночас фундаментальними складовими економічного розвитку залишаються людський капітал (знання, навички, ідеї, праця), ресурси (фінанси, сировина, земля, енергія), попит, інфраструктура (транспорт, енергетика, логістика) та чітке, прозоре правове регулювання і захист прав усіх учасників ринкових відносин. У сучасних умовах до цих факторів дедалі активніше додається вимір безпеки, що охоплює контроль над критичними ресурсами, технологіями та ланцюгами постачання¹⁰⁶.

Посилення геополітичного протистояння між провідними центрами сили, зокрема США та Китаєм, істотно впливає на економічну політику ЄС та інших держав. Орієнтири політики США щодо Європи передбачають пріоритет відкриття європейських ринків для американських товарів і послуг та забезпечення справедливих умов для американських підприємств та працівників. Китай, своєю чергою, прагне закріпити глобальне лідерство шляхом активної експансії на зовнішні ринки та контролю над критичними матеріалами¹⁰⁷. Збройна агресія РФ проти України, а також гібридні загрози для держав-членів ЄС у поєднанні з трансформацією підходів США до безпеки Європи змушують європейські країни переглядати бюджетні пріоритети та нарощувати оборонні витрати. Паралельно низка держав намагається використати це протистояння для

¹⁰⁶ VUCA: Simply explained. Website of the Munich Business School. URL: <https://www.munich-business-school.de/en/1/business-studies-dictionary/vuca>

¹⁰⁷ National Security Strategy of the United States of America. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>

отримання вигідніших торговельних та інвестиційних позицій (зокрема, Туреччина, Індія, Мексика)¹⁰⁸.

У таких умовах ефективність державних стратегій економічного розвитку дедалі більше залежить від здатності витримувати зовнішній тиск і адаптуватися до геополітичних змін. Мікро-, малі та середні підприємства є найбільш уразливими до таких викликів, що підтверджується міжнародними оцінками та обговореннями в межах діяльності Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), присвяченими майбутньому політики щодо ММСП та підприємництва загалом¹⁰⁹.

Трансформація системи регулювання в середньо- та довгостроковій перспективі не може зводитися виключно до скорочення регуляторного навантаження або мінімізації витрат бізнесу. Вона має розглядатися як інструмент забезпечення суспільного добробуту та сталого розвитку в майбутньому. Особливо це актуально для секторів із високою динамікою технологічних змін та значною ресурсною залежністю, зокрема у сферах штучного інтелекту, машинобудування, сільського господарства тощо.

Оптимізація виробництва та зниження його вартості водночас супроводжуються структурними ризиками, зокрема скороченням робочих місць як у секторах із переважно низькокваліфікованою працею, так і в галузях, де традиційно була задіяна значна кількість висококваліфікованих фахівців (зокрема, ІТ). Тривала деіндустріалізація та пов'язаний із нею дефіцит професійних навичок обмежують інноваційний потенціал економік держав-членів ЄС¹¹⁰. На цьому тлі окремі країни, зокрема США, роблять ставку на реіндустріалізацію та повернення великих виробничих підприємств на національну територію.

Додатковим викликом для європейського бізнес-середовища є перерозподіл інвестицій великих підприємств (див. Рис. 5). Частина з них змушена нарощувати інвестиції у виробництво в США з метою уникнення тарифних обмежень, тоді як інші, перемістивши виробничі потужності до Китаю, виступають проти жорсткої захисної тарифної політики ЄС¹¹¹. У результаті скорочуються виробничі потужності та робочі місця в державах-членах ЄС¹¹², а основними бенефіціарами глобальної міграції капіталу стають країни Азії, зокрема Індія¹¹³.

¹⁰⁸ OECD/EUIPO (2025), Mapping Global Trade in Fakes 2025: Global Trends and Enforcement Challenges, Illicit Trade, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/94d3b29f-en>.

¹⁰⁹ OECD (2023), Managing Shocks and Transitions: Future-Proofing SME and Entrepreneurship Policies: Key Issues Paper. Website of the OECD. URL: <https://www.oecd.org/cfe/smes/key-issues-paper-oecd-sme-and-entrepreneurship-ministerial-meeting-2023.pdf>

¹¹⁰ Terzi A., Sherwood M., Singh A. European industrial policy for the green and digital revolution. Science and Public Policy, Volume 50, Issue 5, October 2023, Pages 842–857. URL: <https://doi.org/10.1093/scipol/scad018>

¹¹¹ Volkswagen hits back at EU tariffs on Chinese electric vehicles. Website of the Euronews. URL: <https://www.euronews.com/business/2024/07/05/volkswagen-hits-back-at-eu-tariffs-on-chinese-electric-vehicles>

¹¹² Krieger B. Structural pressures on Europe's suppliers: policy delivery is key. Website of the CLEPA. URL: <https://www.clepa.eu/insights-updates/data-digests/structural-pressure-on-europes-suppliers-policy-delivery-is-key/>

¹¹³ EU-India trade relations. Website of the European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-india-trade-facts-and-figures/>

Рис. 5. Основні проблеми, з якими стикаються ММСП в ЄС (за результатами опитування Eurobarometer)¹¹⁴

Натомість ЄС (як свідчить проведений аналіз) сформував розгалужену систему неподаткових інструментів підтримки ММСП, особливо інноваційної діяльності та стартапів. Питання розвитку ММСП інтегровані практично в усі ключові стратегічні документи ЄС і реалізуються як на наднаціональному рівні, так і через національні програми держав-членів¹¹⁵. Водночас доступ до цих інструментів часто ускладнений спеціальними процедурами, тривалістю розгляду заявок та жорсткими умовами відповідності, зокрема щодо обсягів і форм підтримки¹¹⁶.

Слід також враховувати, що лише обмежена частка ММСП виступає безпосереднім «драйвером» інновацій. До цієї категорії належать насамперед стартапи, швидкозростаючі підприємства та компанії, що працюють у стратегічно важливих секторах економіки. У цьому контексті фінансова підтримка ММСП дедалі менше нагадує універсальний перерозподіл ресурсів і дедалі більше орієнтується на досягнення конкретних стратегічних цілей, що зумовлює застосування селективних критеріїв відбору отримувачів підтримки.

Опитування ММСП у державах-членах ЄС свідчать, що фінансування не завжди є головним бар'єром для розвитку (див. Рис. 6). Серед ключових проблем підприємства називають: дефіцит кваліфікованих кадрів, високу вартість енергії та інтенсивну конкуренцію. Це підкреслює зростаючу роль саме неподаткових стимулів – як фінансового, так і нефінансового характеру.

Рис. 6. Основні перепони, що перешкоджають розвитку ММСП в ЄС¹¹⁷.

¹¹⁴ Flash Eurobarometer 559 – Startups, scaleups and entrepreneurship Executive summary. Website of the Eurobarometer. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=99214>

¹¹⁵ OECD (2026), Building More Competitive Regions in Slovenia, OECD Multi-level Governance Studies, OECD Publishing, Paris. Website of the OECD. URL: <https://doi.org/10.1787/7dd44220-en>.

¹¹⁶ EU support tools for SMEs. Website of the Your Europe. URL: https://europa.eu/youreurope/business/running-business/eu-support-tools-sme/index_en.htm; Støtteordninger for norske bedrifter. Website of the Tenk Digitalt. URL: <https://tenkdigitalt.no/blog/stotteordninger-for-norske-bedrifter/>

¹¹⁷ Flash Eurobarometer 559 – Startups, scaleups and entrepreneurship Executive summary. Website of the Eurobarometer. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=99214>

У відповідь на структурні виклики Європейська Комісія ініціювала розробку нових стратегічних підходів до підтримки інноваційного підприємництва. Стратегія запуску та розширення (Start-up and Scale-up Strategy, 3S) зосереджується переважно на неподаткових стимулах і спрямована на формування сприятливого регуляторного та інституційного середовища для інноваційних підприємств¹¹⁸. У межах цієї стратегії передбачається ухвалення Європейського закону про інновації¹¹⁹, який має стимулювати розвиток регуляторних «пісочниць», комерціалізацію результатів досліджень, співпрацю між бізнесом і наукою, а також покращення доступу до ринків, інфраструктури тощо¹²⁰.

Паралельно передбачається запровадження так званого «28-го режиму» – єдиного бізнес-кодексу ЄС для інноваційних підприємств, який має усунути правові та адміністративні бар'єри для транскордонної діяльності в ЄС. Цей режим охоплюватиме всі етапи життєвого циклу бізнесу та сприятиме підвищенню правової визначеності й інвестиційної привабливості європейських стартапів¹²¹.

Аналітичні оцінки, зокрема викладені у звітах щодо майбутньої конкурентоспроможності ЄС («Звіт Маріо Драгі»¹²²), акцентують на необхідності подолання технологічного відставання, демографічних викликів та інституційної фрагментації. У поєднанні з актуалізацією безпекового виміру це зумовлює очікуване посилення та диверсифікацію застосування неподаткових інструментів підтримки ММСП як засобу стимулювання створення резильєнтних бізнес-моделей, а також забезпечення зеленого й цифрового переходу.

¹¹⁸ EU Startup and Scaleup Strategy. *Website of the European Commission*. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/jobs-and-economy/eu-startup-and-scaleup-strategy_en

¹¹⁹ 2026 Commission work programme and annexes. *Website of the European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/publications/2026-commission-work-programme-and-annexes_en

¹²⁰ Sheil S. Ten issues to watch in 2026. European Parliamentary Research Service. *Website of the ESPAS*. URL: https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/system/files/generated/document/en/Ten-issues-to-watch-in-2026-rev-FINAL_0.pdf

¹²¹ Establishing the 28th regime in Europe: A unified legal framework to support growth and business. *Website of the ESPAS*. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/system/files/generated/document/en/28%20regime.pdf>

¹²² The future of European competitiveness - In-depth analysis and recommendations. *Website of the ESPAS*. URL: <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/system/files/generated/document/en/Drighi%20%20The%20future%20of%20European%20competitiveness%20In-depth%20analysis%20and%20recommendations.pdf>

Висновки

Сучасна світова та, зокрема, європейська практика засвідчують стійку тенденцію до трансформації ролі держави як суб'єкта надання допомоги: від прямого фінансового донора до активного регулятора і координатора фінансових ринків. Через розгалужену систему фінансових і нефінансових інструментів стимулювання підприємницької діяльності держава мінімізує інвестиційні ризики, стимулює залучення приватного капіталу та здійснює стратегічне спрямування фінансових потоків у пріоритетні галузі розвитку національної економіки.

Держави-члени ЄС та країни інших регіонів світу застосовують широкий спектр фінансових, нефінансових і гібридних механізмів неподаткової підтримки підприємництва, обрання яких детермінується особливостями і пріоритетами національного економічного розвитку (див. Додаток). Проведений аналіз засвідчує, що зазвичай на рівні законів регулюються загальні засади державної підтримки підприємництва, тоді як безпосереднє адміністрування програм підтримки належить до компетенції уряду. При цьому фінансова підтримка надається переважно через спеціалізовані органи – банки розвитку, державні фонди та агентства, що забезпечує професійну оцінку бізнес-проектів і ризиків, відокремлюючи політичні аспекти від об'єктивного фінансового аналізу.

Сучасна галузева спеціалізація підтримки зосереджена на таких актуальних напрямках, як енергоефективність, декарбонізація, розвиток технологічної промисловості, масштабування інновацій, «зелений перехід», цифровізація, а також підтримка експорту та управління зовнішньоторговельними ризиками.

У середньо- та довгостроковій перспективі використання неподаткових стимулів не втрачає актуальності, однак зазнає суттєвої трансформації. Закордонний досвід свідчить, що універсальні й масові інструменти підтримки поступово вичерпують свою ефективність, оскільки не забезпечують структурних змін в економіці та мають обмежений вплив на продуктивність. Водночас цільові, умовні та неподаткові стимули дедалі частіше розглядаються як інструменти довгострокового економічного розвитку. Їх ефективність визначається не обсягом наданої підтримки, а здатністю формувати сприятливе середовище для масштабування бізнесу, впровадження інновацій і підвищення стійкості економіки в умовах технологічних та геополітичних змін. Ефективне використання неподаткових стимулів вимагатиме від держави стратегічного бачення, інституційної спроможності та здатності діяти в умовах тривалих геополітичних і технологічних трансформацій.

Проте, закордонна практика та наведені приклади лише частково можуть бути релевантними українським реаліям, оскільки в умовах правового режиму воєнного стану забезпечення стійкості функціонування суб'єктів підприємництва набуває визначального значення для збереження економічної та соціальної стабільності держави. Це обумовлює об'єктивну необхідність переходу від загальних і фрагментарних заходів державної допомоги до формування комплексної, системної та інституційно узгодженої стратегії

неподаткового стимулювання підприємництва, яка, з одного боку, інтегрує найкращі світові практики, а з іншого – враховує національні, безпекові та фінансові реалії. Запровадження такого стратегічного підходу створить передумови для здійснення адресного впливу на пріоритетні галузі економіки, активізації інноваційних процесів та формування ефективних механізмів адаптації малого і середнього підприємництва до умов глибоких і тривалих кризових викликів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*